5765

ప్రబుద్ధాంధ్ర

సచిత్ర మాసపత్రిక

కీర్తిశేషులైన రావుబహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు

సంవత్సర చందా ౧-౦-౦ ౬ ౧౨ సంపాదకుడు

వార్షిక సంచిక ౦-౮-౦ డిశంబరు ౧౯౩౫ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయం—తరవాయి

నాళం కృష్ణారావుగారివి రూ. అ.

తేనెచినుకులు ౦ ౮
పాలతరగలు ౦ ౮
గోగీతము ౦ ౨
సైడిలేడి ౦ ౨
ముద్దు ౦ ౪

పూజాపుష్పమాలవారివి

చాకిరేవు ౦ ౮
బాష్పబిందువు ౦ ౮

రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారివి

వ్యాససంగ్రహం ౩ ౮
గద్యచింతామణి ౧ ౮
బాలకవిశరణ్యము ౧ ౮
వ్యాసావళి ౧ ౦
ఆంధ్రకవిభిషక్కుల భాషాభేషజము ౧ ౦

వ్యాసకుటీరంవారివి

జన్మభూమి నాటిక ౦ ౪
ప్రేమాంజలి—పంచమదంపతుల చరిత్రం ౫
శుభోదయము ౦ ౩
శ్రీ వివేకానంద సందేశము ౦ ౨
కుసుమాకరము ౦ ౧౪
తూలిక ౦ ౧౦
ఆత్మజ్యోతి ౦ ౮
సంధ్య ౦ ౬

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివి

మాలపల్లి ౩ ౦
నాయకురాలు ౧ ౦
సంగీతసోపాని ౦ ౧
బోధ ౦ ౧
భావతరంగాలు ౦ ౧
హరిజన నాటకము ౦ ౧

వజ్ఝల వేంకటేశ్వరకవిగారివి

నాకాభంగము ౦ ౧౨

గోల్కొండ పత్రిక వారివి

గోల్కొండకవుల సంచిక ౨ ౦
ఉచ్చల విషాదము ౦ ౧౨
రెడ్డికులనిర్ణయచంద్రిక ౧ ౪
సంఘోద్ధరణము ౦ ౬
కమ్నాలు రాజసంకాళి ౦ ౨
రఘునాథ్ ౦ ౧ ౬

మారేమండ రామారావుగారివి

భారతీయ విద్యాచరిత్రము ౦ ౧౨
శ్రీమధ్వాచార్యులవారి చరిత్ర ౧ ౦

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారివి

విదేశయాత్రికులు_ప్రాచీనాంధ్రదేశము ౧ ౪
ప్రాచీనాంధ్రనౌకాజీవనచారిత్రం ౧ ౦

కవితాసమితివారివి

వైశాఖ—వార్షికసంచిక ౧ ౦
ఉత్కలపతనము నాటకం ౦ ౧౨
ప్రభవ—ఖండకావ్యాలు ౦ ౮
మాతృపూజ పద్యఖండాలు ౦ ౪

స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారివి

పూలమాల—ఖండకావ్యాలు ౦ ౪

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారివి

వ్యాసావళి ౦ ౪
తెనుగు వీణ, పాటలు_పద్యాలు ౦ ౨

కూచి నరసింహంగారివి

ఆత్మసంయమము_అమితవిషయాసక్తి ౦ ౬
అనుబంధము ౦ ౩

నడింపల్లి వేంకటహనుమంత రావు గారివి

సాహసిక—నవల ౧ ౦

సహదేవ సూర్యప్రకాశ రావుగారివి

మునిమాపు ౦ ౧౨
వకుళమాల ౦ ౧౨

డా. స్వర్ణపల్లిగారివి

వినోదశిల్పము ౧ ౪

ఆంధ్రరత్నగ్రంథమాలవారివి

సుందరి ౧ ౦

ముద్దులపల్లి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి

చతుర్దశమనుచరిత్ర ౦ ౮
సుభాషితములు ౦ ౧

పార్నంది రామశాస్త్రిగారివి

శ్రీ మహాభారత విమర్శ ౦ ౮

రాయసం శేషగిరి రావుగారివి

గౌతమమానా (నాటకం) ౦ ౧౨

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారివి

నాటకోపన్యాసములు ౦ ౧౨

సాహితీ సమితివారివి

సా. మొదటిసంపుటం. నాలుగు సంచికలు. కాలికోబయిండు. ౩ ౧౨

డా. శఠకోపాచార్యులుగారివి

జగత్కథ (వెల్సు వరల్డు హిస్టరీ) ౩ ౦
తారాజీవితము ౦ ౧౦

మొసలికంటి సంజీవరావుగారివి

బక్సారుయుద్ధము చరిత్ర ౦ ౧౨
ఔరంగజేబు పాదుషా ౦ ౧౨
సింధుబాదుకథలు ౦ ౫

మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారివి

కాంతం కథలు ౧ ౦
నేనూ మాకాంతం ౦ ౪
వక్రరేఖ ౧ ౦
ఉపాధ్యాయుడు ౦ ౮

రెం. లక్ష్మీనరసింహంగారివి

హృదయవిహంగము ౦ ౪

నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారివి

ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యము (సాదా) ౧ ౪
క్యాలికో ఉత్తమప్రతి ౨ ౮
Age of Mahabharata 1 0

చెలికాని సత్యనారాయణగారివి

జడగంటలు ౦ ౮
రహస్యరేఖ ౦ ౮
చక్రపాణి ౦ ౮

గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారివి

వోటు ౦ ౧౦
మూర్ఖరాజు ౦ ౪
నీతిధర్మము ౦ ౪
సంపూర్ణస్వరాజ్యము ౦ ౪
శ్రీరామచరిత్ర ౮
ప్రపంచచరిత్ర (గ్రీసు)
౧ మొదలు ౩ భాగాలు
భాగం ౧ ౩ ౦ ౮
నాలుగవ భాగము హాజరులేదు
Neglected Emperorpoet 0 8
Spiritual Swadesi 1 0
Age of Vemana 0 6

మార్కండేయభవనం వారివి

సచ్చిదానందం (యూనివర్సిటీ పోటీకి వెళ్లిన నవల) ౧ ౦
కథాకావ్యము (పద్యాలు) ౦ ౧౨
కథాకావ్యము (వచనం) ౦ ౧౨

వెంపటి సత్యనారాయణగారివి

అక్బరు సార్వభౌముడు ౦ ౮

వలయువారు. కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్నీసు పేట రాజమండ్రి అని రాసికోవాలి.

వేలు పిక్చర్సు వారి

శ్రీ కృష్ణ లీలలు

(తెలుగు టాకీ)

ఈ ఫిలిము మదరాసు, బెజవాడ, ఏలూరు నగరములందు ప్రదర్శింపబడి అనేక వేలమందిని ఆకర్షించుచున్నది.

ఈ నెల 7 వ తేదీనుండి విజయనగరం, విశాఖపట్టణములలో ప్రదర్శింపబడనున్నది.

తెలుగులో ఇట్టి సర్వాంగసుందరముగ తయారుగాబడిన ఫిలిము యింతవరకు వచ్చి యుండ లేదు.

మదరాసు బ్రాడ్వేటాకీసులో జరుగు ప్రదర్శనములకు అనేక వేలమందికి టిక్కెట్లు దొరుకుట దుర్లభముగా నున్నది.

ముఖ్యపాత్రధారులు

వేమూరి గగ్గయ్య	...	కంసుడు
సారుపల్లి సుబ్బారావు	...	వసుదేవుడు
సారుపల్లి సత్యనారాయణ	...	అక్రూరుడు
గోవిందరాజుల వెంకట్రామయ్య		ఉగ్రసేనుడు
మాష్టర్ రాజేశ్వరరావు	...	శ్రీకృష్ణుడు
శ్రీరంజని	...	దేవకి
రామతిలకం	...	యశోద

మదరాసులో ఇంతవరకు యేఫిలిమునకుగూడ యింత జనసముదాయము వచ్చియుండలేదు.

ఒక్కపరి వీక్షింపుడు!

వీక్షించి సంతోషస్వాంతులు గండు!!

సంపుటము ౬. రాజమహేంద్రవరము ౧౦ డిశంబరు ౧౯౩౫ ౧౨ వ సంచిక

రామమూర్తిపంతులుగారితో ౩౬ గంటలు

నవంబరు యిరవైమూడో తేదీ, శనివారం, సాయంత్రం, రమారమీ యెనిమిది గంటలవేళ, పర్లాకిమిడీలో, నేను, రావుసాహేబు శ్రీగిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులు గారి యింటికి వెళ్లాను. ఇరవైఅయిదో తేదీ, సోమవారం, ఉదయం, అలాగే యెనిమిది గంటలవేళ, మళ్లీ, అక్కణ్ణుంచి బయలుదేరాను.

ఈ ౩౬ గంటలకూ నేను వెలకట్టలేను. నా జీవితంలో, యింతవరకూ, యేలాంటి సమయం గడిపి యెరగను. ఇక ముందుకూడా గడపబోను.

పంతులుగారి కటాక్షవీక్షణం నామీద ప్రసరించినంత సేపూ యేదో అపూర్వశక్తి వొకటి నాలో జాగృతం అవుతూ వున్నట్టు తోచింది. తెనుగుభాషను గురించిన సమ్యగ్జ్ఞానం నా మెదడులో సంచితం అవుతూ వున్నట్టు కూడా అనిపించింది.

ఆంధ్రదేశానికి నూత్నసందేశం వెలువడ్డ ఆగారంలో కూచుని వుపదేశం చేస్తూ వుండగా పంతులుగారి దివ్య దర్శనం చేసుకున్నాను. నా జన్మ సఫలం అయింది.

నేను వెళ్లాటప్పటికి, పంతులుగారు, టేబిలుముందు కూచుని ఫలాహారం చేస్తున్నారు. "రాజమండ్రీనుంచి యెవరో వచ్చా" రని [illegible]శ్రీ, అన్నపూర్ణమ్మగారు మనవిచెయ్యగా వారు, వెనక్కి తిరిగిచూశారు. వెంటనే నేను నమస్కారం చెయ్యగా అందుకున్నారు; గాని నన్నానవాలుకట్టలేకపోయారు.

రాజమహేంద్రవరంలో వారికి సన్మానం జరిగాక, మళ్లీ నేనిదే వారి దర్శనం చెయ్యడం.

ఇది యీలాగే జరుగుతూ వుండగా నేను చేతిలోనే వుంచుకుని వున్న కార్డు అందించాను. అందుకొని వారు, గభీమని లేచి "అలాగా? చాలా సంతోషం" అంటూ నాభుజం మీద తట్టి, కొంచెం దూరంలోవున్న కుర్చీ తెచ్చివేసి కూచోమన్నారు. నేను అది తెచ్చుకోవాలని ప్రయత్నించాను; గాని [illegible]లలో వున్న కుర్చీని నేను స్వాధీనపరుచుకోలేకపోయాను.

నన్ను చూశారు. అప్పటిదాకా ఫలాహారం చేస్తూ, వ్రాసినదానికి మూలుగుతూ వున్న పంతులుగారు, గ్రాంథికవాదులలో కొమ్ములు తిరిగినవారి తప్పుడు రచనల ప్రస్తావన ప్రారంభించారు.

అవి గ్రాంథికవాదుల అపప్రయోగాలే కాదు, అర్థం లేని ఆక్షేపణలే కాదు, కుట్రలే కాదు, కుత్సితాలే

[illegible] కాదు— [illegible] గోదా[illegible]

ఈ [illegible], తరవాత, [illegible] పాలలో [illegible]

కాలసిన [illegible].

తరవాత ను [illegible]

[illegible]

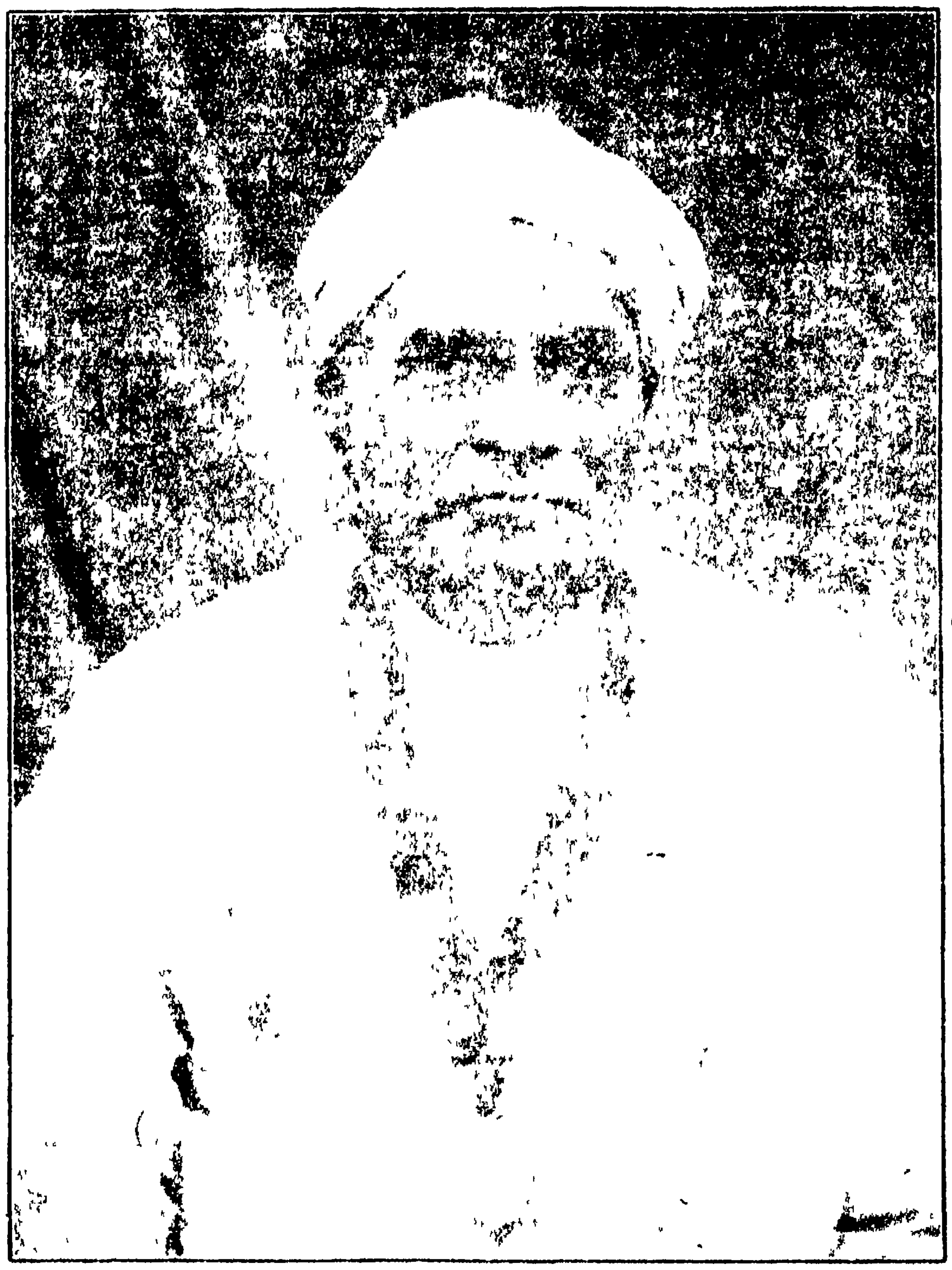
యుద్ధ [illegible] లపి [illegible].

మళ్ళీ [illegible].

బ్రహ్మశ్రీ ([illegible] రామచంద్ర) కవిగారి ప్రస్తా వన వచ్చింది.

వెంటనే [illegible], పంతులుగారు, [illegible] చెయ్యి పట్టుకు వసారాలోనికి తీసుకువెళ్ళి, [illegible] మీమీద పుస్తకం [illegible] డు తాటాకు పుస్తకాలూ చూపిస్తూ "కవిగారికి విశాఖపట్నం జిల్లావారు షష్టిపూర్తి మహోత్సవం చెయ్య[illegible]ం బాగానే వుంది; కాని వారి ఘనత [illegible] గౌరవం చాలదు. వారి పేర, ఎలమంచిలిలో, బోర్డు యాజమాన్యంకి [illegible], విశాఖపట్నంలో మునిసిపాలిటీ పెత్తనంలో [illegible] వారి పుస్తకభాండాగారం స్థాపించి, రిజిస్టరీ చేయించేటట్టయితే నేనీ తాటాకు పుస్తకాలన్నీ ఆ [illegible] కిస్తాను. [illegible] మీరు చూస్తూ [illegible] న్నారు. విశాఖ[illegible] నేను [illegible] స్థితిలో వున్నాను. మీరు [illegible] మహాసభలో చెప్ప[illegible] సెలవిచ్చారు.

[illegible] వారి, యీ [illegible] దేశం, నేను విశాఖపట్నంలో మహాసభలో ప్రకటించాను.

[illegible]కే నేను, కవిగారు గొప్ప పండితులని [illegible]; కాని పంతులుగారి యీ సందేశంవల్ల [illegible] కవిగారి పదవి మరింత మహోన్నతంగా కనబడింది.

[illegible], తెనుగు దేశంలో, ఆంధ్రపండితుల తారతమ్యం తెలుసుకోవాలంటే, అందుకు రామమూర్తిపంతులుగారి నిర్ణయం వొక్కటే ఆధారం.

తరవాత వీరేశలింగంపంతులుగారి శిలావిగ్రహం సంగతి వచ్చింది. "రేపది రాజమహేంద్రవరంలో [illegible]

త్సవంతో ప్రతిష్ఠించబడుతోంది కదా మీరిలా వచ్చేశా" రేమని పంతులుగారడిగారు. "ప్రబుద్ధాంధ్ర నన్నింటో వుండనివ్వడం లే"దని రాసి చూపించాను. "జ్ఞానాను. మీ ప్రచారం సంగతి విన్నాను. ప్రబుద్ధాంధ్రకు, సంపాదకుడు నెలకు ముప్పై రోజులచొప్పున ప్రెస్సుబిల్లూ పేపరుబిల్లూ పూర్తిగా చెల్లక పోతూవుండడం దేశీయుల గాఢనిద్రకు నిదర్శనం. అయితే: ఈవూళ్లో మీరు మీయింటో పనిచెయ్యడం బాగా లేదు. ఏమంటే? అన్నివిధాలా మంచిపెద్దల్లో నెలి. ఈ వూరి తాకీదునా [illegible] చెయ్యడానికి రాదు. వస్తే, తనవాళ్లే, కంట్రాక్టర్లూ రాజాగారి ఆఫీసులోవాళ్లూ వాళ్లే [illegible]. వెంకు లక్ష్మీనే [illegible]. ఇస్తే వాళ్ళకి వర్తకం కట్టిపెట్టుకోవాలి. రాజాగారిపట్ల సద్భావం వున్న పెద్దమనుష్యులెవరూ మీ యింటికేసి కూడా చూడరు. ఎక్కడైనా కనపడితే దూరంగా తొలిగిపోతారు. మీకే గాక మరెవరికి కూడా యిలాంటి చిక్కులున్నాయి. మీరు మరోచోట ప్రెస్సుపెడితే కొంత పని జరిగివుండు" నని పంతులుగారన్నారు. దానికి నేను "తమ దర్శనం కోసం వచ్చాను. మరేమీ పని లేదు. వచ్చారు కనక యిప్పుడే తమ ద్వారా చందాదారులై వున్నవారిని చూస్తాను." అని రాసి చూపించాను. పంతులుగారు సంతోషించారు; కాని "మాటలవల్ల పనులు జరుగుతాయా? సరే మరి. కష్టపడండి. దేశీయులు మీ సేవను గుర్తిస్తారు. కొంతవరకూ గుర్తించి కూడా వున్నారు" అని చెబుతూ మళ్ళీ వీరేశలింగం పంతులుగారి ప్రస్తావన అందుకున్నారు.

"వీరేశలింగం పంతులుగారు పండితులనడానికి వీలు లేదు; కాని పండితులే చెయ్యవలసిన పనులెన్నో చేశారు. వారు చేసిన పనులు మరెవ్వరూ చెయ్యలేకపోయారు కూడానూ. వారు, చివరికి, నావాదం అంగీకరించారు. వెంటనే వారి ఆనందాశ్రమంలో వర్తమానాంధ్ర భాషాప్రవర్తకసమాజం ఏర్పరచబడ్డది. దానికి పంతులుగారే అధ్యక్షులు. అప్పటికి వారు ఆంధ్రకవుల చరిత్ర సంస్కరిస్తున్నారు. మద్రాసుప్రయాణం తొందరలో కూడా వున్నారు. "ఈ పని పూర్తికాగానే నేనీ సమాజం పని శ్రద్ధగా చేస్తా"నని చెబుతూ వారు మద్రాసు వెళ్లారు; కాని కొద్దిరోజుల్లోనే వారు కాలం చేశారు. ఈ సంగతులన్నీ తెలుపుతూ శిలావిగ్రహప్రతిష్ఠకు ప్రధానకారకులైన పెద్దాడ సుందరరామరావుగారికి నేను జాబు రాశాను. వారు దాన్ని ఆ సభలో చదువుతా [illegible]" నన్నారు పంతులుగారు.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలు దాటింది. పంతులుగారు [illegible] వున్నారు; కాని ప్రయాణ [illegible] వల్ల [illegible] ప్రారంభమయింది. అది చూసి, నాకు "పడుకో"మని సెలవిచ్చారు.

[illegible] :—

సూర్యోదయం అయ్యేటప్పటికే పంతులుగారు కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని సిద్ధంగా వున్నారు. మరో అరగంటకి నేను లేచాను. వారు స్వయంగా ఇచ్చిన కాఫీ పుచ్చుకుని యిద్దరమూ మేడమీదికి వెళ్లిపోయాము.

పంతులుగారు, నన్ను, లైబ్రరీ గదికి తీసుకువెళ్లి ఉత్తమప్రబంధాలున్న బీరువా తెరిచారు. భారతం, భాగవతం, రామాయణం, మనుచరిత్రాదులు— ఏవి తీసినా పరిష్కర్తల అభిప్రాయాలు, సవరణలు ప్రతీ పేజీలోనూ గుర్తుపెట్టబడివున్నాయి. కవిసార్వభౌముని శ్రీకృష్ణభారతం కనపడింది. ఎర్రపెన్సిలుతో గీటుపెట్టని పంక్తి కనపడలేదు. [illegible] వాసుదేవశాస్త్రిగారి ఉత్తరరామచరిత్ర కొత్తకూర్పు కనపడింది. అక్షరం అక్షరానికీ గీట్లున్నాయి. ఒకచోట శాస్త్రిగారు "హాని పోనగదు" అని వాడారు. అది చూపిస్తూ, నవ్వుతూ "శాస్త్రిగారికి పోనగుధాతువు అర్థం తెలీదు. దాని ప్రయోగం అసలే తెలీదు. అయినా వుత్తరరామచరిత్ర తెనిగించారు. అయితే: వారి రచనలో వ్యావహారికశబ్దాలు కుప్పలుగా వున్నాయి. తెలిసివుంటే వారు వాటిని వాడరని నేను చెప్పగల" నన్నారు పంతులుగారు.

వద్దాని సుబ్బారాయుడుగారి ప్రస్తావన వచ్చింది. "శబ్దరత్నాకరం లేనిదే వాడు మాట్లాడడు" అని చెబుతూ పంతులుగారు, న్ను, మొ[illegible] గ[illegible]కి తీసుకువెళ్లి శబ్ద రత్నాకర ము[illegible] [illegible]డేశా[illegible].

[illegible] కట్ట[illegible] [illegible] [illegible] కాగితమూ [illegible] పాత్ర వున్నాయి. [illegible] దులో [illegible] చాలా కష్టమయి[illegible]. ప్రతి[illegible] లోనూ [illegible] చ్చుభా[illegible] [illegible] పెన్సలు[illegible] రాసిన భాగమె [illegible]చ్చుగా వు[illegible].

అది మళ్ళీ [illegible] కట్టేస్తూ పంతులుగారిలా చెప్పారు.

ఇద్దరమూ [illegible] వున్నాం. "తమరు కూచోండి" అని కుర్చీ దగ్గిరికి లాగాను, కాని "నుంచుని మాట్లాడడమే నాకలవాటు" అం[illegible] [illegible]రలాగే వుండి మాట్లాడారు.

"ఇటీవలి వేను, శబ్దరత్నాకరం మరో ప్రతి కూడా కొని, తెల్ల కాగితా[illegible] చేయించివున్నాను; కాని [illegible] నేను [illegible] యెక్కువ భద్రంగా కాపాడు[illegible]న్నాను. [illegible] వేశం తటస్థించి[illegible] [illegible] వున్నకాలంలో పా[illegible] కూడా పట్టు[illegible] [illegible] మహేంద్రవరం వెళ్లాను. అక్కడ [illegible] [illegible]యణరావుగారి యింటలో ఒస. [illegible] వచ్చి [illegible]డిగా పట్టలో [illegible] [illegible]. ప్రయాణం తొందరలో అది అక్కడే [illegible] [illegible] మరిచిపోయి[illegible] [illegible] "అ[illegible] మళ్ళీ నాచేతికి వచ్చేదాకా నేను భో[illegible] చెయ్యను" [illegible] తెల్పాను. ఈ సంగతి తెలుపు[illegible] [illegible]నారాయణరావుకి [illegible] [illegible]కి నారాయణరావు "అవును. అది యిక్క[illegible] [illegible]. [illegible] పార్శలు చేసి పంపేశాను. ఈ[illegible] [illegible] దాగిలో వుంటుంది" అని బదులు తంతి కొట్టాడు. అప్పుడు మావాళ్లు, బోధించి, బతిమాలగా నేను భోజనం చేశాను. అయితే: ఈపుస్తకం అంటే నాకింత శ్రద్ధ యెందుకో మీకు తెలుసునా?"

ఇలా అంటుగుతూ, పంతులుగారు, మరింత దగ్గిరగా వచ్చి తమ [illegible] చేతులూ నాభుజాలమీద వేసి వూపు[illegible] [illegible]

"మీరు [illegible] [illegible]. గట్టిగా నమ్మండి. [illegible] [illegible] చెయ్య[illegible] విడిచిపెట్టను. [illegible] [illegible]. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తుయొక్క స్థితిగతులు మీకు బాగా తెలుసు. జయంతి రామయ్యగారు దా[illegible] చిగుళ్ళెన్నీ చిదిమేశారు. ఇప్పటికీ చిగుమేస్తూనే వున్నారు. అది పూర్తిగా [illegible]డిపోయింది. దాని కింక యెదుగుబొదుగులు లేవు. అది యిక చిగిర్చదు. పుయ్యదు. కాయదు. ఫలించదు. [illegible] రామయ్యగారు ఆశపెట్టుకుని వున్నదల్లా సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు. దేశం కనిపెట్టుకుని వున్నది [illegible]కోసమే. అయితే: అది శబ్దరత్నాకరంమీద యింద్రపువుమెం[illegible] తప్పస్వతంత్రం కాదు. సమగ్రం అంతకంటే కాదు. నిర్దుష్టం కానేకాదు. కావడానికి తగిన సన్నివేశాలక్కడ లేనే లేవు. అది అచ్చులో వుందని తెలుస్తోంది. [illegible] యెప్పటికేనా [illegible] వస్తుంది. నేను దానికోసం యెదురుచూస్తున్నాను. వచ్చీరావడంతో[illegible] దాన్ని [illegible] ముక్కా చెక్కా కింద చితక్కొట్టేస్తాను. అందుకోసమే యీశబ్దరత్నాకరం యింత జాగ్రత్తగా వుంచాను. దీన్ని అనుసరించి వెడుతుంది కనక అది, దా[illegible] విమర్శించాలంటే దీనిమీద రాసివుంచిన నోట్సు చాలా అవసరం. తరవాత దీనిపని తీరిపోతుంది. ఇంత[illegible] చేస్తేగాని కృతకాంధ్రంయొక్క దౌర్బల్యమూ, దౌర్భాగ్యమూ దేశీయులకు పూర్తిగా బోధపడవు. నిఘంటువు రాయడానికెలాంటివారు పూనుకోవాలో, వారి హృదయం యెంత విశాలమయినది కావాలో, సంకుచితభావాలతో పూనుకంటే అది యెలాగ నిరర్థకం అయిపోతుందో, జీవద్భాషను విడిచిపెట్టి నిఘంటువు రాయడం యెంత శవాలంకరణమో దేశీయులకు బోధ

పడడం చాలా అవసరం. ఏది జరిగినా యేది జరగక పోయినా నేనిది మాత్రం చేసి తీరతాను. మీరు చూస్తారు"

పంతులుగారీమాట లుచ్చరించాటప్పుడు వారి ముఖంమీద దివ్యతేజస్సు మెరిసిపోయింది.

తరవాత పంతులుగారు, కుర్చీలో చేరబడి వాక్యాన్నానికి చిత్తాన్ని సమాహితం చేసుకున్నారు. ఈలోపుగా నేను పలకమీద వొక ప్రశ్న రాసి వారి కందించాను.

నారచన లెంతో వుబలాటంతో చదివే ప్రియమిత్రులు, భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుపంతులుగారు నాలుగైదు సార్లు నావొక సలహా చెప్పవున్నారు; కాని దాన్ని నేనంతవరకూ అంగీకరించలేక పోతూనే వచ్చాను. అయితే: ఇటీవల రామమూర్తిపంతులుగారికి రాసి యీవిషయం పరిష్కరించుకోవా లనుకుంటూ—దీనసందర్భంలో కూడా శ్రద్ధచెయ్యలేకపోయాను.

"రాశాను"

"క్రోసెడు దూరం"

"బాగావుంది"

"అది చూసి వొకడు"

ఇలా రాయడం మంచిది కాదంటారు కృష్ణారావు పంతులుగారు. "వ్రాశాను" "క్రోసెడుదూరం" "బాగా ఉంది" "అది చూసి ఒకడు" అనమనడదా అంటారు వారు. "అసలు వ్యావహారికభాషను ప్రవేశపెట్టిన రామమూర్తిపంతులుగారు మీరు రాసినట్టు రాస్తారా?" అని కూడా అడిగారు.

రామమూర్తిపంతులుగారికి నేను రాసి చూపెంచిన విషయం యిదీ. దీనిమీద పంతులుగారిలా సెలవిచ్చారు.

"సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి రాసినట్టు రామమూర్తి రాయడు. రామమూర్తి రాసినట్టు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యెందుకు రాయాలి? కృష్ణారావుగారిని మీ రిలా అడగండి. నేవడగ మన్నా నని మరీ అడగండి. ఇందులో తప్పేమిటు కేమిటంట్టు? నేను రాయ మన్నది శిష్ట వ్యావహారికం. శిష్టు లందరూ "రాశాను" అంటారు కాని "వ్రాశాను" అనరు. అనకపోతే లోపమున్నూ లేదు. నేను గ్రాంథికంలో పుట్టిపెరిగాను. ఆవాసన యింకా నన్ను వదలలేదు. పూర్వులు వ్యాఖ్యానాలు వగైరాలలో వాడిన శబ్దాలను వాడడమే నాకలవా టయింది. మీరు శిష్టవ్యావహారికాన్ని స్వీకరిస్తున్నారు. అది చాలా మంచిపని. నేనలా రాయకపోయినా మిమ్మల్ని ఆక్షేపించను. మీరచనలలో నాకీ రుచి వుంది. మీరు వాడే శబ్దాలవల్ల అగ్రామీణమైన శైలీ భంగం కలగడం లేదు. "శిష్ట వ్యవహారంలో వున్న భాష వాడాలి" అని మీరు జ్ఞాపకం వుంచుకున్నంతకాలమూ మిమ్మల్ని నేనేమీ ఆక్షేపించను"

ఈ సంభాషణం కృష్ణారావుపంతులుగారికి కిష్ట మవుతుందో కాదో నేను చెప్పలేను; కాని నాకు మాత్రం చాలా వుత్సాహం కలిగించింది.

ఈ సమయంలో "వంట అయింది" దని మాతృశ్రీగారి దగ్గిరనుంచి కబురు వచ్చింది. మడికట్టుకుని యిద్దరమూ భోజనాలగదిలోకి వెళ్ళాము.

భోజనానంతరం మళ్ళీ మేడమీందకి వెళ్ళాము. పంతులుగారు ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, జర్మని వగైరా పాశ్చాత్యభాషల గ్రంథా లున్న బీరువా తెరిచారు. అందులో వున్న వన్నీ భాషాతత్వశాస్త్రానికి, వ్యాకరణానికీ, ఆయా వాఙ్మయాల చరిత్రలకూ సంబంధించిన గ్రంథాలు. నేను యాదృచ్ఛికంగా వొక పుస్తకం తీశాను. విప్పి చూడగా అది ఫ్రెంచి భాషాతత్వశాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంథం. చాలా విలువయింది. ప్రామాణ్యం కలది కూడాను. అందులో వొక పేజీ అంతటా పెన్సిలుతో పెట్టిన కొంకికొంకిరిగీత లున్నాయి. ఇదే మని నేనడగడానికి ముందే, పంతులుగారు, వాటిని చూపిస్తూ యిలా చెప్పారు.

"మీరు, నాకుమారుడు సూర్యనారాయణ నెరుగుదురు. అతని కుమారుడు —ఏడేనిమిదేళ్ల వాడు—మీరెరుగుదురు. రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన ఆధునికాంధ్రసభలో అధ్యక్షులవారి టేబిలుమీద కూచుని దీక్ష

తులుగారి లీలాసుందరి కథ చదివాడు. ఏం? బాగా జ్ఞాపకం......? వాడు గీతాలు అగీతలు, నేనోనాడు దీక్షగా వొక పుస్తకం చదువుతున్నాను. పక్కని కూచుని యెప్పుడు తెరిచాడో యిది చల్లగా గీసేస్తున్నాడు. నేను చూశాటప్పటి కొక పేజీ నిండిపోయింది. కాస్త ఆలస్యమయితే మరో [illegible] అయిపోవును. అయితే: నన్ను చూసి, వాడు, తెల్లబోయాడు. ఏం చెయ్యను? పుస్తకం గొప్ప. చేసిన పని కలిసిరాదు. చేసినవాడు మనవడు. కోపం వచ్చింది; కాని వాత్సల్యంలో లీనం అయిపోయింది. చెయ్యెత్తాను; కాని నెత్తు వాడి ముంగురులు సవరించాయి. [illegible]? [illegible]. గదమలేకపోయాను. [illegible] కూడా [illegible] కాదు. కాని కొంతసేపటికి [illegible] "శ్రద్ధగా చదువు [illegible],— పుస్తకం చదివి [illegible] నేటంతవరకూ [illegible]—అప్పుడు పుస్తకం చదువుతా [illegible] ను. ఏం? [illegible] టావూ...?" అన్నాను. [illegible] వాడికి ప్రశ్నలు [illegible] బడ్డాయి. [illegible]—వాడు చాలా చురుకైన [illegible] తెండి. ఉచితానుచి [illegible]. ఏమీ సందేహం [illegible]. [illegible] చి "చదువుకుంటా" నన్నాడు. [illegible] యేమయిపోయిందో [illegible]. హృదయం [illegible] మయిపోయింది. [illegible] తీసుకుని హృదయానికి [illegible] "[illegible]" అన్నాను. వాడికి కూడా [illegible] గింది. వెంటనే [illegible] కి [illegible] యాడు. వా [illegible] దగ్గిరికి వచ్చి నప్పుడు "ఏమండీ [illegible] చదువుకునే పుస్తకం [illegible]లో వుంది కా?" [illegible], నాకేమీ సందేహం లేదు. వాడు [illegible] చెపుతాడు"

ఈమాటలు చెప్పేటప్పుడు పంతులుగారి కళ్ళల్లో ఆనందం సుడితిరిగిపోయింది.

తరవాత వొక్క అరగంటదాకా ఆమాటా యీమాటా చెప్పుకున్నాము. ఆసమయంలో డాక్టరు పోచిరాజు వైకుంఠంపంతులుగారూ, కెంబావి శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు వచ్చారు. నలుగురమూ డాబామీద కూచున్నాము. పంతులుగారు వారికి నాసంగతి స్వయంగా చెప్పారు. నేను రాసిన ప్రేమపాశం సంగతి యెత్తుకుని దానిగురించి వారితో చాలా ప్రీతితో మాట్లాడారు. మరకొంతసేపటికి పంతుళ్ళవా రిద్దరూ కచేరీలో పని వుండి వెళ్ళిపోయారు. రామమూర్తి పంతులుగారు చెప్పగా వారి వెంకనే నేను వూళ్లోకి వెళ్లాను.

నలుగురు యువకులు కొత్తగా చందాదారు లయినారు. డాక్టరు పోచిరాజు వైకుంఠంపంతులుగారు ౧-౦-౦ విరాళం యిచ్చారు. జి. భాస్కరరామచంద్రరావు (ఉలవభద్ర) దొరగారును, కెంబావి శ్రీనివాసరావుపంతులుగారును విరాళాలు వాగ్దానం చేసి "వారం పదిరోజుల్లో పంపుతాం" మన్నారు.

పొద్దు గూకింది. చీకటి పడింది. ఇంటికి వచ్చాను. పంతులుగారు లఘువుగా ఫలాహారిమూ, నేను భోజనమూ చేశాము.

మళ్ళీ యథాప్రకారంగా మేడమీదకి వెళ్ళాము.

ఎవరో పండితుల ప్రస్తావన వచ్చింది. పంతులుగారు, అప్పకవీయాల అప్రయోగాలు వివరిస్తూ ఎంత విలవయిన పాఠాలో చెప్పారు.

మాటల్లో మాటగా మన తెనుగువారి దేశసేవ ప్రస్తావన వచ్చింది. ఎన్నో సంగతులు వెళ్ళిపోయాయి. ఈ సందర్భంలో పంతులుగారు హృదయవిదారకమైన వొక సంగతి సెలవిచ్చారు.

అది తలుచుకుంటే యిప్పటికీ వొళ్లు జలదరిస్తోంది.

ఓఢ్రుల దురాక్రమణం సంపర్కంలో మనం చూపిన ఔదాసీన్యంవల్ల—కాంగ్రెస్సుపేర ప్రదర్శించిన చచ్చు ఔదార్యంవల్ల శుద్ధాంధ్రసోదరీసోదరులు సుమారు మూడులక్షలమంది ఓఢ్రరాష్ట్రంలోకి లాగివెయ్యబడ్డారు.

దీనివల్ల వచ్చిన ఆపత్తేమి టంటే?

మనతో పాటు మెజారిటీసౌకర్యా లనుభవించవలసిన మూడులక్షల తెనుగువారు ఓఢ్రుల పంజాలో చిక్కు-

కుని మైనారిటీలో పడిపోయారు. తద్వారా—యిక్కడ—మనకి కూడా అరవలమొదట మైనారిటీ వచ్చింది.

ఇంతే కాదు.

దీనివల్ల మానధను లైన శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారికి, నమ్మ, ప్రాయం అంతా గడిపిన వూళ్లో—పది వేలు పోసి కట్టుకుని యాభైయేళ్లనుంచి కాపరంవున్న యింట్లో వుండే యోగం లేకుండా పోతోంది.

సంగ తేమిటంటే?

౧౯౩౬ వ సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల మొదటి తేదీని పర్లాకిమిడిపట్నం ఓఢ్ర రాష్ట్రంలో చేరిపోతుంది. అయితే పంతులుగారు ఓఢ్ర రాష్ట్రీయవారు లనిపించుకోడానికి కిష్టపడడం లేదు.

వారు సెలవిచ్చిం దిదీ.

"కొన్ని గడియలలో ఓఢ్ర రాష్ట్రీయచ్ఛాయ అలుముకుంటుం దనగా, నేను, పర్లాకిమిడి విడిచిపెట్టి మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలోకి వచ్చేస్తాను. అయితే పర్లాకిమిడి స్టేషనులో రైలెక్కను. పాతపట్నం వెళ్ళి, ఏటిలో స్నానం చేసి, పర్లాకిమిడి మళ్ళీ మద్రాసుప్రెసిడెన్సీలో చేరితే సరే లేకపోతే ఆవూళ్లో—బతికివుండగా నేనా వూళ్లో అడుగు పెట్ట నని కంకణం కట్టుకుని రైలెక్కుతాను. అయితే: రైలెక్కి యేవూరికీ వెళ్లడం? ఈవృద్ధాప్యంలో నా కెక్కడ సుఖంగా వుంటుందీ? భాషాపరిశ్రమ చేసుకోడానికి నాకేవూళ్లో అవకాశాలు లున్నాయీ?"

పంతులుగారు తల వూపుతూ ప్రశ్నార్థకంగా చూశారు.

వెంటనే నేను, మారాజమహేంద్రవరం దయచెయ్యవలసిం దని ప్రార్థించాను. "మావూళ్లో గౌతమి పేరిట పెద్ద పుస్తకభాండాగారం వుంది. మీకుమారుడుగారు మావూళ్లోనే వుద్యోగంలో వున్నారు. తాను గీతలు గీసిన ఫ్రెంచి పుస్తకం పెద్దపెరిగాక చదువుతా నని మాట యిచ్చిన మీ మనమడుకూడా మావూళ్లో వున్నాడు. మీశిష్యపరమాణువులం మేము కూడా వున్నాము. గోదావరి వొడ్డు కావా లంటారా, ఇన్నిస్ పేటలో వుండండి. విశాల మైన వీధులతో జనసమర్దం లేని స్థలం కావా లంటారా దానవాయిగుంటలో వుండండి, దీక్షితులుగారు షష్ఠిగడియలూ మిమ్మల్ని కనిపెట్టుకునే వుంటారు. గౌతమీభాండాగారం దగ్గిర కూడా చాలా మంచి యిళ్లున్నాయి. మీయిష్టం. రాజమహేంద్రవరమే మీరు దయచెయ్యాలి" అని నేను మరీమరీ కోరాను.

పంతులుగారు తలవూపారు. బాగుం దన్నారు. ప్రస్తుతం అంతకంటె మంచిది కనపడ్డంలేదని కూడా అన్నారు.

విశాఖపట్నంలో, కవిగారి షష్టిపూర్తిమహోత్సవ సభలో వుపన్యసిస్తూ, సభలో కూచునివున్న డాక్టరు పాలకోడేటి గురుమూర్తిపంతులుగారినీ, అగ్రాసనంలో వున్న న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారినీ సంబోధించి నేనీ సంగతి చెప్పాను.

పంతులుగారి శపథం విన్నప్పుడు నిజంగా నాకు శరీరం అంతటా అయిపోయింది.

ఏమనుకుం టే యేముందీ?

తెనుగువాడిప్పుడు భాషాదాస్యంలో మగ్గిపోయి ఆత్మగౌరవం యెరక్కుండావున్నాడు. పాములనోట్లో వున్న కప్ప కిలకిలంపే గోమగా వున్నాడు.

ఆరాత్రి నాకు సరిగా నిద్రపట్టలేదు.

మర్నాడు—యిరవైఅయిదో తేదీ వుదయం యెనిమిది గంటలవేళ పంతులుగారికి పాదాభివందనం చేసి, మాతృశ్రీగారికి కూడా నమస్కారాలు చెప్పుకుని, అగురు దంపతుల దీవనలు శిరసావహించి, స్టేషనుకి వచ్చి రైలెక్కాను.

రైలుకూడా నాలాగే మందకొడిగా వుండి ఎనిమిది గంటలకు పర్లాకిమిడిలో బయలుదేరింది పదికొట్టాక నౌపడా స్టేషను చేరింది.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

అహల్య

నెంపటి నాగభూషణంగారు ఎం. ఏ.

ఒకసారి...పొరపాటు—

రెండవసారి...గ్రహపాటు—

మూడోసారైతే...అలవాటు!—

ఈ లౌకికన్యాయం గౌతముని అనుభవంలోనికి వచ్చింది. కేవలమూ వైదికుడైన ప్రజాపతి, ప్రజనన విన్యాసశాస్త్రప్రకారం చేసే అనేకసృష్టులు చాలనట్లు, అందచందాలన్నీ కుప్పపోసి కరువుదీరా పోసి, అహల్యను తయారుచేశాడు. సరస్వతితో సంసారగోష్టిలో, బుద్ధి రావడంచేత కాబోలు, ఈమారు కూతురిమీద కన్ను వేయడం మానివేసి, మామగారి అధికారం చెలాయించుదామనే కుతూహలంతో, గౌతమునికి కన్యాధారపోశాడు... ఆ అమ్మాయి — అహల్య ... అత్తవారింటికి వెళ్ళింది.

మునుగుడుపుల ముచ్చటలన్నా తీరకముందే, గౌతముడు మళ్ళీ తపస్సులోకి దిగిపోయినాడు. భార్య ఉన్నదికనుక—సమిత్కుశాహారణార్థమున్నా ఇనుములు దేనీ అవసరం లేక—అతడే యోగనిష్ఠలో పాలూ పెరుగూ కూడా ఏకంచేసి...తపస్సాగరంగా తాగుతున్నాడు. కాని—నవవసంతవికాసంలో, పువ్వుల పరిమళాలలో—అనవరతం కాలు మిడుకుతూ, పొదరిళ్ళో పోయింది... దేవేంద్రుడు, దొరికిన అవకాశం వృద్ధిచేసుకుందామ— గౌతమునిపాటుతో, అహల్య అనాఘ్రాతపుష్పంగా నున్నాన్న— ఆతిథ్యంచేశాడు...సరే, నిధువనానుసారానికే, అక్కడ, గౌతమునికి కూడా, జ్ఞాపకశక్తి వచ్చింది; ఎదుట భార్య కనబడలేదు; వెదుకుతానికి ఓపిక లేక, దివ్యదృష్టి ఆనలేదు, కలయచూడలేదు. పసివాళ్ళాడుతూన్న అహల్య—వివశురాలై, వివశతతో—పీడిపోతున్న దేవరాజూ!—గోచరించారు. ఇక—కత్తి పెళ్ళికొడుకును, కోపం ఆగలేదు. ప్రాకృతుడిలాగ—తన వాలందాలతన మంతా మగచి—అక్కడికక్కడ కసిగెత్తాడు. అసుగు నిలపడం వ్యవధిగా, ఇంద్రుణ్ణి శపించాడు: శచీపతికి, ఒళ్ళంతా...అవే!...తర్వాత, అహల్యవైపు తిరిగి ఏదో అనబోతున్నాడు. ఇంతలో, మామగారు—బ్రహ్మ—సత్యలోకంనుంచి, గౌతమాశ్రమంలో, మనోజవంతో ఊడిపడ్డాడు. అల్లుణ్ణి ప్రసన్నుని చేసుకుంటూ:—"బాబూ, చాలా కష్టపడి, తెలివితేటలన్నీ వినియోగించి, ఇంత చక్కని అమ్మాయి—లోకైకసుందరి—తయారు చేశాను. కుమ్మరికి ఒక ఏడు, గుదియకు ఒక పెట్టు అన్న మాదిరి, నీ శాపాయుధంతో, అంతా వ్యర్థం చేస్తావా ఏం? ఇంకో విషయం కూడా గమనించు:—

"పసిడంబుం జగివా తెరన్ సుధయు రంభా మోహన
స్ఫూర్తి యూగివులున్—మందగతిన్ సితేభవిభూతీ
రున్—దంతసంపత్తి ద్విజవిలాసంబు—తగసు, స్వానస్తు
చయసిబ్భ్రాంతిన్, సురాధ్యక్షుడీ సవిలామకొనె, నేరి
కేలకసియన్...నా తప్పు గాక ఇంతయున్."

—కనుక, నామీద గౌరవంపాటించు. అమ్మాయికపు పుడుచు—ఇది మొదటి తప్పు. నీవు ఆగ్రహిస్తే ఏలాగ? రెండు మూడు పొరపాట్లు చేసినా, ఏదో సర్దుకుపోవాలి గాని!"—అని, ఈధోరణిలో, కొంచెం భావకవిత్వం మజాతో, కొంచెం లాలింపుతో, కొంచెం అనునయంతో,—అల్లుడికి. నచ్చజెప్పి, ఇది ఓ పెద్ద తప్పుకాదని బుకాయించి, కాపురం మళ్ళా నిలువబెట్టి—తాను చక్కాబోయినాడు!...ఆ అమ్మాయిని, ఏమీ అనకుండా, ఏమి, అమాయికంగా...తెలిసిచేసిన పనే అని తెలిసీ కూడా,...గౌతముడు, మామ మాటను మన్నించి ఊరుకున్నాడు, మెదలకుండా!—అహల్యకు, నెల మసిలింది: వాలిని కన్నది......!

భార్యకు బాలింతతనం ఒడలిక తీరిన తర్వాత, ఓనాడు గౌతముడు సుముహూర్తం చూసుకుని, తన మీద కూడా, పంచబాణాల పదను పనిచేస్తుందని చూపించాడు!—మళ్ళా పురుడు వచ్చింది......ఆడపిల్లకు—అంజన అని పేరు పెట్టారు...ఇంద్రుడి కొడుకును కూడా, ఎబ్బెట్టు లేకుండా, కన్న కూతురితో కలిపి, గారాబంగా పెంచుతున్నాడు, గౌతముడు!

—ఋతుస్నానం చేసి, పూజా పుష్పాలని సమకూరుస్తూ, ఉపవనకాసారపరిసరాల విహరిస్తూంది—గౌతమ ధర్మపత్ని......అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యుడు—ఆమెను చూసి, మనసు నిలుపుకోలేక పోయినాడు. తెల్లవాళ్లూ, పద్మినీ విరహవ్యథ భిన్నుడు కావడంచేత, పడుచుపిల్ల కంట బడటంతోనే, వెనుక ముందు ఆలోచించకుండా—క్రిందికి వచ్చేసి......

—మొదట కొంచెం బెదిరింది—అహల్య. బలాత్కరిస్తే పెనుగులాడ ప్రయత్నించింది...కాని, చివరకు—ఈ క్రొత్త అనుభవం, ఆవేశంలో, ఫులకరించి, ఒళ్లు మరచి పోయింది!

"అంత రతాంత తాంత తనుడై యినుడింతికి దెల్పి వేగులాగంతయు, స్వాంతవీధిగని—యాడకు గౌతముడేగుదెంచి..."

—సూర్యుణ్ణి, గుక్కతిప్పకుండా తిట్టేసి, శపించి,... అతడు ప్రాధేయపడగా శాపం చురుకు కొంత తగ్గించి—శాపమోక్షం అనుగ్రహించి,—నానాగలభా చేసి, వదిలిపెట్టాడు. ....భార్యను ఏమీ అనలేదు. మామగారి మాట మీద, ఈతప్పు కూడా కాచి ఊరుకొన్నాడు, రవిని గట్టిగా దబాయించడంతో, ఆమె కూడా హడలిపోయి ఉంటుంది, ఇక చాలా జాగ్రత్తగా—ఎన్నడూ చిరుతిండికి ఆసపడకుండా ఉంటుంది—అని అనుకుని:

—అమోఘ తేజము వృధా అయిపోతుందా?... ఈమారు, సకాలంలో...సుగ్రీవుడు ఉద్భవించాడు!

ఇద్దరు పరాయి మొగపిల్లలూ, ఒక స్వంతకూతురూ?—కాని, గౌతముడు ముగ్గురినీ సమానంగా, అరమరికలేకుండా చూసుకుంటూ, హాయిగాఉన్నాడు... అహల్య, సాఫుగామారిపోయి, మనసు వీలైనంతవరకూ మార్చుకొని, వెనుకటి అనుభవాలు తలచుకొని ఫులకరించకుండా, భక్తితో, ఆపేక్షతో, పెనిమిటిని అనుసరించి ఉంటూన్నది......

ఇంద్రుడికి, తిరిగీ ఆమెమీద మనసు పోయింది. కథంతా తెలిసిఉన్నా, తనకైతే ఫర్వాలేదనుకున్నాడు...కనుసైగతోనే, తిరిగి ఆమెను లోబరచుకోవచ్చునని అనుకున్నాడు...కాని, పదేపదే కబురు లంపినా—లాభం లేకపోయింది. మనసులో కోరిక ఉన్నప్పటికీ, ఇక ఎన్నడూ ఆలాటిపని చేయకూడదని అనుకున్నది అహల్య.... అసలు, బెదిరిపోయి ఉన్నదేమో—ఒప్పుకోలేదు.

నిరాకరించినకొద్దీ శతమఖునకు—రెపరెప మరీ హెచ్చింది. మంచిగా సందేశమంపితే సమ్మతించనపుడు,—ఏ ఉపాయంచేతనైనా సరే లోబరచుకోవలసనే పన్నాగంతో, అర్ధరాత్రాన తొలిజాము కూతకూసి—గౌతముడు స్నానార్థం వెళ్లిన తర్వాత, నిదురమబ్బుతో, సరిగా గమనించకుండా, ఇంటి యజమాని కదా అని, నిశ్శంకతో—ఒళ్లి ఒప్పుకున్న—అహల్యను......

కొంత తడవకు,—ఎవరో, ఏమిటో తెలుసుకొన్నది...కాని ఏంచేస్తుంది. తలవని తలంపుగా కలిగిన అనుభవానికి పరవశ అయింది...భర్త వస్తాడేమో ననే భయంతో, తొందర తొందరగా ఇంద్రుణ్ణి—సాగనంపి— ఏమీ ఎరుగనట్లు నిదుర పోయింది!

కాని, వాళ్ల చిన్నకూతురు అంజన, ఇదంతా గమనిస్తూనే ఉన్నది. బ్రహ్మవాగ్మియైన గౌతమాపత్యం కనుక, పాపాన్ని కప్పిపుచ్చలేక,—తండ్రి రావడంతోనే అంతా చెప్పేసింది...అతను మండిపడి, భార్యను శిలవి పోమని—శపించాడు...

పునః అంతర్యత్ని అయిన అహల్య—తాను తెలిసి చేసిన తప్పుకాదనీ, అంతా ఇంద్రుడి కాపటికమనీ, చెప్పి, మన్నించి అనుగ్రహించమని, చాలాదీనంగా వేడుకొంది: కాని, అతడు ఒప్పుకోలేదు...కన్నీటిజాలుతో, గాద్గదికంతో—కన్న పసిపాపని, గౌతమునిచేతుల్లోకి అందిచ్చి—మిగతా పిల్లలతో బాటు సరిరక్షించమని చెప్పి—తాయిగా మారి పోయింది!

"శతక్రతుడు...శతానందము లొంది పొంద, జననంబితడొందుట"—శతానందుడు—అనే పేరు పెట్టాడు, మహర్షి, ఇంద్రుడి రెండో కొడుకుకు—

—కావలసి వరించిన భార్యనే, అలా చేసినప్పుడు, ఎరువు తెచ్చుకున్న కడుపుతీపి మాత్రం మిగులుతుందా?

ఆడపడచును, తోడబుట్టినవాళ్ళు శపించారు. వాళ్లని

గౌతముడు శపించాడు!...అంతతో—ముగ్గురిపిల్లలతా లూకు బాధ్యతా—విడిపోయింది. మిగిలిన పసిపాపను—శతానందుణ్ణి—జనకరాజర్షి దగ్గర కొలువుకు కుదిర్చాడు.

చేతులు జోడించుకుంటూ, వెనుదిరిగి చూడకుండా, హిమాలయం వేపు దోవతీశాడు, యకాయకీ. తీరికగా కూర్చుని, రాముడు ఎప్పుడు అవతరిస్తాడా—తాను తిరిగి ఒక యింటివాణ్ణి ఎప్పుడౌతానా అని, తహతహలాడి పో మొదలుపెట్టి ఉంటాడు, మహాశయ, కిమ్ముకొన్న క్రోధ జ్వాలలు కొనలు ముడిచిన తర్వాత!...సంయమి ప్రవరు డైనా, గౌతముడు మాత్రం, ఈ విషయంలో సామాన్య గృహస్థులాగానే ప్రవర్తించాడు!

* * * *

* * * *

(౧) శాపం తాకిడికి వొళ్లంతా చిల్లులుపడి, శతానందుడు, తిరిగి స్వర్గం చేరుకుందుకు మొగమోడి, గౌతమాశ్రమ పరిసరాల్లో తలదాచుకు నేందుకు చూశాడు. కాని, శుద్ధ బ్రహ్మచారులైన శిష్యులందరూ, ఈ దృశ్యాన్ని చూస్తూ వెడిపోతూన్న సంగతి మహర్షి గ్రహించి, అక్కడనుంచి సాగనంపాడు బలవంతాన—అశ్వినులచేత వలసిన చికిత్సచేయించుకో మని.

(౨) వాల్మీకిరామాయణం ప్రకారం,—గౌతముడు—అహల్యను రాయి ఐపొమ్మని—శపించలేదు. రూపం మారలేదు. కాని శాపవశాన, ఎవరికీ కనబడకుండా, ఆ దుమ్ములో అక్కడే పడియున్నది.

కాని పద్మపురాణంలో—"సాతతస్తస్య రామస్య పాదస్పర్శాన్మహాత్మనః—అభూత్స్వరూపావనితా సమాక్రాంతా మహాశిలా—" అని స్పష్టంగాఉన్నది. రామాయణ వ్యాఖ్యాతల అభిప్రాయాలుకూడా—ఈవిషయంలో—పరస్పరమూ విరుద్ధంగా ఉన్నవి.

గిరీశబాబు "పాషాణి" లో అహల్య—మనిషి కాదు, మనసు రాయి అయిందని విచిత్రంగా నిరూపించాడు. మాతృత్వసిద్ధి—స్త్రీ స్థితికి పరమావధి—అనే సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని. కాని అహల్య చీకటి తప్పు—బుద్ధిపూర్వకంగానే చేసింది—అని ఘట్టిగా అనడానికి వీలులేదు... రెండునాళ్లు ఓపికపట్టి ఊరుకొని, చివరకు ఏదో ఘట్టిమునిగినట్లు—శాపాయుధం ఝళిపించిన—గౌతముని చేతకూ—అట్టే అర్థంలేదు.

(౩) వాల్మీకి రచనలో—అహల్యకథ ఇంత విపులంగాలేదు. ఇంద్రుడు అంటుపరచినది— ఒకసారే సని ముక్తసరిగా వదలిపెట్టేసినాడు: పైగా, శతానందుడు—గౌతముని ఔరసుడనికూడా— రామాయణోక్తం:—"అహల్యా జారః"—అనే విశేషణరూపం ఇంద్ర పర్యాయంగా—బ్రాహ్మణములలో—ఉన్నది. కాని, అహల్యకు క్షేత్రవిశేషమనే అర్థమే అక్కడ అనువర్తించేది. అదీకాకుండా, వైదికుల ఇంద్రుడు—శతమన్యువు కాని, శతానందుడు కాడు......

* * * *

* * * *

అహల్యకథ అంతా విపులంగా— సమీరకుమార విజయంలో ఉన్నది!

శ్రీహర్ష, శ్రీనాథ, నైషధములు

ఉభయభాషాప్రవీణ దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

ఇరువురును లోకప్రసిద్ధులే, ఉభయులుపాసించినది వాగ్దేవతయే. కాని "ముఖేముఖేసరస్వతీ" అన్ననుడి పైకవినులవలకులయందు బింబించుచుండును. ఇందొకరు గీర్వాణభాషాయోషామతల్లికి సుపుత్రులు. మఱియొకరాంధ్రవీరరాణి గర్భశుక్తి. ఉభయులును సమకాలికుల స్వప్రతిభాశేముషీ విశేషముచే దలలూపఁజేసినవారే. పవిత్రనలచరిత్రమునే ప్రబంధరూపమున రచించి యపర్యుషితామృతమును భూలోకసహృదయకేదారముల వర్షించిన రెండుజలదములివి. బ్రతుకుదినములలో "అశేషశేముషీమోషమాషమశ్నామి" అని యథార్థకత్వముగా నిరాడంబరమూర్తియై స్వర్ణపథమును జొరఁబడిన వారొకరు. "కవిరాజు కంఠంబుఁ గౌగిలించెనుగదా! పురవీధినెదురెండపొగడదండ" అని పొక్కి— యశ్రుభోజనముతో, చూచెడి దిక్కులేక, బిగిసిన యినుపసంకెలతో నమరపురి కరుదెంచిన వారొకరు. ఎట్లున్ననేమి? తమజన్మసార్థక మొనరించుకొన్నారు. తరించినారు. తేజోగోళమున సెన్నటికైన నీ రెండుదిక్కులును కన్నులు

మిరుమిట్లు గొలుపుచు మెఱసిపోవలసినదే గాని తిరోహితములు గా నేరవు.

హర్ష నైషధమును తెనిఁగించినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ఈ కృతుల విషయమిూ వరకే కొన్ని విమర్శనములు బయలుదేరినవి. కాని వాని కంటె నేరిశినైన కొన్ని నూతనాంశములఁ దెలుపు నూహతో నీ వ్యాసము వ్రాయఁబూనితిని. ఆ యంశములు గుణదోషములలో నె వ్వియో కావచ్చును. శ్రీయుత వేదఁ వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు కేవలము శ్రీనాథుని కృతిలో నచ్చటచ్చట నున్న గుణాగుణము నే లఘువుగా నేరి చూపించియున్నారు. తత్పరిశేషముగా. "ప్రమాదోఽధీమతామపి" అన్న రీతిని మనసున నిడికొని యాంధ్ర నైషధములోఁ గలలోపములను నాకుఁదోచిన రీతిఁజెప్పఁదలఁచితిని. గుణములనే చూపుటవారమంతు దోషములనే చూపుట నాయంతునైననగు గాక.

శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము కవిత్రియము నారభాషాంపరికరణమువంటిది. సంస్కృతమూలమిరువదిరెండుసర్గలు సర్గకు నూరు దాటిన శ్లోకములున్నవి. కాని శ్రీనాథుఁడు "అభిప్రాయంబు గుఱించియు, అలంకారంబు భూషించియు, ఔచిత్యంబాదరించియు, శబ్దం బనుసరించియు, నవౌచిత్యంబు పరిహరించియు, రసంబుఁ బోషించియు" నీ గ్రంథము వ్రాసితినని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాఁడు ఈతఁడు ప్రథమసర్గయందును నలువదిశ్లోకములకుఁ దెనుఁగు కాకుండ విడిచిపెట్టినాఁడు అవన్నియుఁ బైనిషేధకవ్యలోఁ జేరినవే యని చెప్పుటసాహసము. దీనిని బట్టి యొకపంక్తు విడచి యొందుపంక్తులు తెలుఁగుచేసెనని యనవచ్చును. పెక్కుచోటుల నత్యంతమైన ఘట్టములఁజోనిచ్చి మెఱుంగులు దిద్దినాఁడు విడిచిన భాగములో నెగ్గయైకదేశముల గ్రహించి యొకవిధముగా నితని ప్రజ్ఞ నటువంటిదని యుఁ జెప్పవచ్చును. లేదనియుఁ జెప్పఁదగును. ఏకదేశగ్రహణము చేయక మొత్తమును జూచినచో నీతనిపట్టుదల కొంతవఱకంశమైనదే మోయని నాయభిప్రాయము. ఈ సంగతి గుఱుతుపఱతును...

(1) అభిప్రాయంబు గుఱించుట.

ఈ విషయమై మూలములోని ప్రాధాన్యములైన యభిప్రాయముల విడిచినను, జేర్చవలసినచోట సొంతముగాఁ జేర్చుకొన్నను ప్రతిజ్ఞ నిర్వహింపఁజాలకపోయినట్లే గదా? స్థాలీపులాకముగా నీ రెండి పరిశీలింపుడు...

"హాశేర్యదాక్రామిపదైక కేసిఖం। పదైశ్చతుర్భిః క్రమశేపతన్యనః
త్రపాహరీణామితి నమ్రితాననైః। న్యవర్తితైరర్ధనభః కృతక్రమైః"

ఇందు రమ్యముగా గుఱ్ఱముల గమనవైఖరిని వర్ణించినాఁడు. ఒక్క పాదముగలవాని (అనగా సూర్యుఁడు) యాకాశమంతయు నాక్రమింప మనమును హరియను పేరునుబూని (అనగా హరిపదశ్లేషచే గుఱ్ఱములు) నాలుగు పాదములు గలిగియుండి యాకాశమునం తేను గాదుగదా! నభోమధ్యమునుగూడ నాక్రమింపలేకపోయితిమి. సిగ్గుసిగ్గు. అని తలలు వంచుకొన్నవని భావము. ఈ తలవంపుగూడ నాజాతికి తగినలక్షణమే. దీనివలన భూమిమీద పాదములను మోపకయే వాయువేగ మనోవేగములతో నా గుఱ్ఱములు నిరమించుచున్నవని ధ్వని. మఱియొకటి.

"దినేదినే త్వం పరిశేధి శేధికం। పునః పునర్మూర్ఛచతాపమృచ్ఛచ
ఇతీవ పాంథాన్ శపతః పికాన్ద్విజాన్। సఖేద మైక్షిష్టస లోహితేక్షణాన్"

ఇందు కోకిలకూత నెంతమనోహరముగా నూహించెనో? ఓ పాంథుఁడా! నీ వాకరోజుకన్న మఱియొకరోజు దినాదినాభివృద్ధిచెంది మూర్ఛలో మునిఁగిపొమ్ము. తాపము నిన్ను మాడ్చివేయుగాక. అని కోవెలకన్నెఱ్ఱజేసి పాంథుల శపించుచున్నదఁట ఇట్టివి యున్నియో గలవు శ్లోకసంఖ్య మాత్రముదహరించెదను.

మొదటి సర్గలో—౨౫—౫౧—౮౧—౧౦౦ శ్లోకములు
రెండవ సర్గలో—౧౧—౧౯—౨౨—౨౪ ,,
మూడవ సర్గలో—౨౧—౨౩—౬౪—౧౧౧ ,,
నాల్గవ సర్గలో—౨౦—౨౧—౩౬...౧౧౬ ,,
ఐదవ సర్గలో—౫౩—౭౬—౭౯—౧౧౧ ,,

ఈ శ్లోకములు తప్పక తెనుఁగులో నుండఁదగినవని నా నమ్మకము ఇట్లే ప్రతిసర్గయందును నెంచి చూపవచ్చును. వీనినన్నిటిని విడిచినాఁడు. ఈ విడుచుటలోఁ గూడఁ గొన్నిస్థలములలో నొకవిషయమును రెండుపర్యాయములు చెప్పిన మూలశ్లోకముల విడిచియున్నాఁడు ఇది ముఖ్యమైనదే యాదుఁడు .....

"స్వకేళిలేశస్మిత నిందితేందునో। నిజాంశదృక్తర్జిత పద్మసంపదః" ౧—౨౩.

"సరోరుహం తస్య దృశైవ నిర్జితం। జితాస్మితే నైవ విధేరపి శ్రియః
పతేః పరం ధిక్కురుహోమహీయసీ। మదానమస్యోపమితే దరిద్రతా" ౧—౨౪.

వీనియందు పైశ్లోకభావమునే రెండవదానియందును వర్ణించినాఁడు. "పునరోక్తిమర్థం పునరవ్యాహ" అని వ్యాఖ్యాకారులు గూడ వ్రాసిరి. ఇట్లు మొదటిసర్గలో ౩౨-౩౪ శ్లోకములు భావైక్యముకలవగుటచే నొకదానిని విడిచినాఁడు. ఇయ్యది యభిప్రాయము గుఱించుటయే యగును. కాని యీ నియమము చివరవఱకు పరిగణించినట్లు కనఁబడదు. మూడవయాశ్వాసమున దింద్రునిచేఁ బంపఁబడిన దూతికలు దమయంతియొద్ద నమరాధీశు గుణములు మిక్కుటముగా వర్ణించుచుండ నామె వానిని వినలేక వారితో

"వేదములు నాల్గువేవేల। విధులఁబొగడ
మనము వొగడెడివారమే!। యనిమిషేంద్రు
వేఁడికొనియెదఁ జిగురాకు। బోడి నిన్ను
హరిగుణస్తుతిసాహసి। కమ్ముమాను"

అని యున్నది. ఇందున్న మొదటి రెండు పాదములే మరల, ఆ ౩—౧౩౦ పద్యమున వెంటనే వచ్చినవి.........

"శ్రుతినుతింపఁగ నీవు। నుతియించెదే? యింద్రు

నశివనీ సాహసి । క్ష్యంబుమాను"

ఈ పునరుక్తిలో సైద్ధాంతిని మానినను జాలబాగుండెడిదే. మఱియు నారదపర్వతులు నాకమున కింద్రుని దర్శింపఁబోయిరి. అప్పు డింద్రుఁడు నారదు నిట్లు ప్రశ్నించెను........

"కారణం బేమి నడిమిలో । కముననుండి
నరపతులురారు మునుపోలె । నాకమునకు"

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము వెంటనే రాలేదు. ఇంద్రుఁ డదే పనిగా నారదుని నడిగినాఁడు. వాని నన్నిటిని శ్రీనాధుఁడు పునరుక్తి భీతిలేక తెనిగించినాఁడు.

"రారిపుడి ఘోటికి నశి
ధారామార్గమున ధరణి । ధవులెవ్వారున్"

ఇంద "శిధారామార్గమున" అన్నది పైదానివల్లనే గమ్యము. ఏమన నింద్రుఁడు పృచ్ఛించుఁడు. గమ్యస్థానము స్థూలదేహానంతరము పొందఁదగిన స్వర్గము. పోవువారు రాజులు. కనుక ప్రకరణమందే యుద్ధములలో చనిపోయిన రాజులను గూర్చి యింద్రుఁ డడుగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. కాఁగా పునరుక్తమునకు తీరదు. దీని వెనుక మరల నష్టపేషణముగా

"ఏలోకో మాగ్నిహోంబులకు । నిప్పుడు రాకు మునీంద్ర భద్రశుం
డాల సమానులైన నర । నాథసమూహులు" ఆ ౩-౧౦

అని వ్రాసెను. ఇందును మిగిలిన పాదములలో "యుద్ధమునఁ జచ్చి" అను విశేషముతో మొదటిదానికి పునరుక్తము గదా? ఇది శ్రీనాధుఁడు తెచ్చిపెట్టుకొన్న పెంపు. ఆ వెనువెంటనే మరల పునరుక్తిగా

"అసిశితాశిధారా సమరాంగణభూముల ద్రెళ్లి........
.................సూర్యపథంబున నేగి బెంచుచున్
....................కాంతుకు మా భవనంబులందు తా
రంధ్ర సమర్చనా ప్రథివమైన గురుత్వము వార్థివోత్తముల్"
ఆ ౩-౧౧

అని మరల చర్విత చర్వణము గా......

"అస్థిముఖులై యేలోకో నా
సథకిప్పుడురారు నృపసత్తములు..."

అని పాడినపాట పాడినాఁడు. ఇది యెంతమాత్రమును బాగుగాఁ గనఁబడదు. 'ప్రతిపాద్యవిషయ మేమియు లేనప్పు డిన్ని పర్యాయములు తలక్రిందు చేసి చెప్పుట శ్రీనాధుఁడు గమనించలేదు. ఇయ్యది యస్మదభిప్రాయము పైఁ బరాకున వ్రాసినవ్రాతగా నాకుఁ దోచినది.

మఱియు ద్వితీయాశ్వాసమందు దమయంతి మదనోపాలంభముఁ జేయుచు,.....

"కామ! పరమేష్ఠినీ మనః । క్రౌర్య మెఱిఁగి
పుష్పములు నీకు నాయుధం । బులుగఁ జేసె" ౨-౧౩౬

అని యొకమారు చెప్పినది. ఆ వెనుక మరల

(౧) "తమ్మిపూచూలినీ యాత్ర । హ మెఱింగి
(౮) విరులు నీకాయుధములు గావించినాఁడు" ౨-౧౩౮

పై యభిప్రాయమునే వ్రాసియున్నాఁడు. ఇట్టివింకను జూపవచ్చును. ముఖ్యముగాఁ దాను ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండుటచే నిట్టివి రాకుండ వ్రాయవలసిన బాధ్యత శ్రీనాధునిపై నున్నది. ఇట్టివి శ్రీహర్ష కావ్యమున కుప్పతిప్పలు.

(౨) అలంకారభూషణము.

అనఁగా మూలమునఁ గల యలంకారయుతశ్లోకములను విడిచినచో నీ ప్రతిజ్ఞ భంగమైన దన్నమాటే. అట్లని హృద్యములు కాని వానిని యవసరము లేనివానిని విడిచిన విడువవచ్చును. కాని రెండుమూడలంకారములుండిన శ్లోకములను త్యజించుట చింత్యము. అందు మతే నిషేధమునుగూడ కానఁబడదు. చూడుఁడు.

"అజస్రభూమీతట కుట్టనోచితైః" స ౧-౫౯
"మహారథస్యాస్య చ చక్రవర్తినః" స ౧-౬౧

ఇందు పద్మావ్యతిరేక శ్లేషాలంకారములు గలవు.

"సితత్విషశ్చంచలతా ముపేయుషః" ౧-౬౨

ఇందు సాపహ్నవోత్ప్రేక్షాలంకారము లున్నవి. ఇట్లే ద్వితీయమున ౭౬ వ శ్లోకమున నను ప్రాసానుప్రాసయోర్వ్యదాత్త సమాసోక్తి రూపకాలంకారములును, తృతీయమున ౨౩ శ్లోకమున ధ్వనిసమాసోక్తులున్ను, ౨౮ వ శ్లోకమున ఛేకోపమోత్ప్రేక్షా వ్యతిరేకములున్ను, చతుర్థమున ౧౩ వ శ్లోకమున సుత్ప్రేక్షానుప్రాసయోక్తులున్ను, ఇట్లే సర్గలన్నింటియందు నలంకారములుగల శ్లోకముల పరివర్తింపలేదు. వీనికి రములు వ్రాసి తత్తదలంకారములలోని యందములు వెల్లడించిన విస్తృతమగును. వీనిని ట్టి నీతని యలంకారభూషణ మెంత వఱకు సరిపడినదో సహృదయు లూహింతురుగాక......

(౩) ఔచిత్యాదరము.

అనఁగా నీ యౌచిత్యమన్నది భాష ననుసరించియు తాత్కాలిక రుచి భేదముల ననుసరించియు సభ్యత ననుసరించియు గూడ నుండును. ప్రకృతమున సంస్కృతగ్రంథమును పదిమందికి సుబోధమగు రీతిని తెనిఁగించుచున్నాఁడు గనుక సాధ్యమైనంతలోఁ బ్రసన్నత గలిగియుండవలెను. దానికిగాను శాస్త్రవిషయములను బరిత్యజింపవలెను. అభి కవులు సామాన్యముగాఁ దమ పాండిత్యద్యోతనార్థము దమ గ్రంథములందు పని బద్ధించుట మామూలు. మాఘుని శిశుపాలవధమే దీనికి తార్కాణము. సర్వసామాన్యులకుఁ దెలియునట్లు భాషాంతరీకరించుటయే ముఖ్యాదర్శముగ నిడికొన్న కవులట్టివానిని విడువవలెను. శ్రీనాధుఁడట్లుకాక తెనుగుప్రత్యయములు జేర్చి పరివర్తించినాఁడు చూడుఁడు.

"ఇహాకిముషసి పృచ్ఛాశంసి కింశబ్దరూప
ప్రతినియమితవాచా వాయసేనైష పృష్టః
భణఫణిభవశాస్త్రి తాతస్థానినాకా
విధివిహితతుహీవాగుత్తరః కోకిలోభూత్" ౧౯-౬౫

"ప్రాతఃకాలము వాయసంబు ఘణీనాపలోక్త శాస్త్రంబులలో శాకట్ స్థానులు చెప్పుడెన్ని . .. కోకిల వ్రాతంబిచ్చోఁనుహీతహీయని .. ."

ఇది వ్యాకరణశాస్త్రపరిచయమున్నవారికి గోచరమయి యా పైని సంతోషము నిచ్చును [illegible] సామ న్యులకేమియుఁ దెలియదు ఇట్టిదే మఱొకటి,

"తస్యైయామి [illegible] రాజ [illegible] హస్యతాం
ఇతి [illegible] హ్యాతా"
"యా [illegible] తే [illegible] మనగశే
[illegible] దిహ్యాతా [illegible] మ ంసె
[illegible] గ స్వమి గతో । ద్వాచే
[illegible] దిహ్యాతా [illegible]"

ఇట్టి మహాశ [illegible] కొన్ని [illegible] తెలియదు [illegible] మఱియు

"[illegible] స్తిత [illegible] । మస్తి [illegible]
మస్తి [illegible] । మస్తి [illegible]
మస్తిస్థ యస్త [illegible]
[illegible] యదుగాడు [illegible]"

ఇందు మూలము కు కిన్న శ్రీనాథుఁడు [illegible] యేమి యులేదు [illegible] వీలు [illegible] చాల బాగుఁ జేడిడి ఏమియున. విషయము [illegible] శృంగారపరిపూర్ణమై [illegible] తప్పును యాతని యూహారయేమో [illegible] శ్రీనాథుని యభి ప్రాయము [illegible] ఇంక

(4) శబ్దానుసరణము

అనఁగా మూలములోనున్న [illegible] లనే యనుసరించి సాధ్య మైనంత వఱకు [illegible] లఁ జొనుపక యుండుట. ఈ మూల శబ్దానుసరణము శ్రీనాథుఁడు [illegible] జేయలేదు. ఎముందురు ! దు, ము, వు, లు. ప్రత్యయములు చేర్చి దా లోనున్న [illegible] లకు సమ [illegible] వ్రాసినాఁడు. ఒక శ్లోకమున [illegible] గని, యా యందము, దానిలోని [illegible], దానిలోని భావావబోధము మఱియొక [illegible] నట్టిదానిని విడువఁగూడదు. అంతయేగాని [illegible] దుమూడు [illegible] పదములఁ దప్పక యట్లే యుంచుట [illegible] కాదని నాయూహ. దీనికి తోడు గా [illegible] సులభము [illegible] దెలియని వానిని తప్పక [illegible] ను. శ్రీనాథుఁడీ రెండువిధములుగాను నడువలేదు. చూడుఁడు ..

"అశ్రాంతి శ్రుతి పారవు [illegible] రసనా విర్భూతభూరి స్తవా
జిహ్వా [illegible] ముఖౌఘకీష్ణితనవ స్వర్గక్రియా కేలినా"

దీనికి..

"వేదాభ్యాస విశేషపూతరసనా । విర్భూతభూరిస్తవా
సాద [illegible] ముఖౌఘులిష్ణిత నవ । స్వర్గక్రియా కేలిచే"

ఇందు చివఱ తృతీయావిభక్తి ప్రత్యయ మొందుచక [illegible] ప్రసన్నత గానరాదు.

"గమిక [illegible] కృతకైక నీవృతః" [illegible] "గమిక [illegible] కృతకైక నీవృతుఁడై" అని తెనిగింపు అనఁగా "[illegible]" అనెడి క్రియ [illegible] గావిడి [illegible] నాఁడు [illegible] "గమిక [illegible] భూతే [illegible]" [illegible] మరల చెప్పె. "[illegible] గోచరో [illegible]" "[illegible] గోచరోదరక్" [illegible] విచికిత్సాహే తుశాతోదరక్ "[illegible] కార్యక [illegible]" "[illegible]" [illegible] చెలుకొకు విడిం [illegible] ఇట్లు [illegible] కొన్ని [illegible] పరివర్తనకు విడిచి నాఁడు [illegible] శ్రీనాథుని మూలము పై [illegible] యున్చివేస [illegible] ట్లుయుక తెనుఁగు ప్రత్యయములఁ [illegible] "స్వర్గబాహు ద్యుతు" అనుటను "[illegible] హయానాం" [illegible] సంతోష [illegible] పొడిగి [illegible] "వెల్లుట" [illegible] "గమిక [illegible] కృత" అను [illegible] ఇట్టి మక్కీకు మక్కీలు ప్రాంధిక [illegible] పాడుచేయును. ఇంక.

(5) అనౌచిత్య పరిహారము

అనఁగా మూలమ [illegible] కథాభాగములో [illegible], గలపోక [illegible] మందు గాని [illegible] వానిని [illegible] మట. కథాభాగము ను దూరము [illegible] నెలికి [illegible] యసందర్భపు పోకడలు పోవుఁ మంచిదా [illegible] కథా భాగమున సిగ్గు డచ్చుటచ్చుట చిన్నమ [illegible] చేసినను [illegible] మోటుమాటల పలికించి నది. [illegible] శృంగారమును పరిశీలించిన [illegible] నసహ్యముగా ను డును [illegible] శృంగారమై [illegible] సాసాను మును స్తనశిలల తోను, నూరక [illegible] మలతోను రమ్యముగా నిర్మించినప్పుడు, పైపద ముల [illegible] చర్చనీయము కాదుగాని [illegible] చుట కైన వీలులే [illegible] గుహ్యాంగవర్ణనము చేయుట [illegible] గాని మఱొండు కాదు. ఇచ్చట మూలము [illegible] సనిపోలేదు. చూడుఁడు.

"ఏదేనొక్క మనోహరాంగికి ముచే । నీయిందుబింబాస్యహే
లావర్ణంబునఁ బిప్పలచ్చుదము గెల్వంగాఁ దలంచెం జుమీ"

ఆ. ౩_౧౯౭

మఱియు కలియనుచరులచే శ్రీహర్షుఁడు నుడువరాని దుర్భాష లాడించినాఁడు. దానిలోఁ గొంతిభాగము విడిచినను "సర్వకాల మైథునము మంచిది" పరదారసంగమము తప్పక చేయవలెను. అను నవిగూడఁ జెప్పించినాఁడు. చూడుడు—

"బుద్ధియైనయట్లు । భోగింప నేర్చుట
సారమైనబోధి సత్వగుణము" అ ౭ — ౫
"సౌఖ్యదము లైన పరిచార సంగమాది
పనుల నే చేయుం గోరిన ధంగ నులు" ౭—౭౪

ఇట్టిది యనుచితమే యాగురులో ! కు చితమే యంగురులో పెలం
చుడు ఇది యిటుండనిం..

"య మాన । మదా స్వగృధ్రి వ్రస్తా । గీత్మ్గగ
స్వ దంశం ను"

ఈ వర్గ నినం గుండె ఎగుఎమ్మవి ఇంత మొండికసి
తో వ్రాసిన మహాకవి కప్ప కవ్వమనులేరు ఇట్టి మూలకొంసని
లోటుల నీరెండు పరించి కావ్యత్వమును నిలం బెట్టుకొనవలసినది
ఆహా ! ఇట్టి గుర్వో ధిం చేయుటకా కావ్యము ?

"కావ్యం యశసేర్థకృతే వ్యవహారవిదేశివేతరక్షతయే
సద్యః పరనిర్వృతయే కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే"

అని మహాత్ములెందఱో ఘోషించినారు పైభగములలో వేనిని
సాధింప నిట్టిబూతుల బుంగీనఁ జొర్గయున్నాండో గదా ? ఇట్టి
వానిని ట్రియాస్త్రాస్త్ర యెంకిటికుం జల్లిపుకొనెనో సహృదయుల
కెరిక

(6) రసపోషణము

ఈ విషయమునం గూడ నీతనిగ్రంథి పరిపక్వమందలేదని కొన్ని
చిన్నఘట్టములవలనఁ దెలియును సంగు దమయంతి స్వజించు
టలో సిగ్గులజ్జలు లేని దానిగ వర్ణించి రసదృష్టి విరించుకొన్నాం
డు హంసచే నసవగుణ్యములలో నల గుణగణముల వర్ణించి
యాతనికి గల మిక్కుటమగు ప్రేమ వగింపం జేసి వెంటనే
నలుని నేను పెండ్లాడెద నని దమయంతి చేత వ్రాయించినాడు ముఖ
పరిచయమైన లేని మహాకాంత ఈమొచ్చి మహారాజమాతను
కరించుట యనఁగ నే సా టలలో నీ గేలిపోయ్యెనా ? ఎప్పు
డెంత సిగ్గు మాపవలెను ! ఎంత మానిగా ఎట్లి సను ! శ్రీనాథుని
దమయంతి యిట్టిమియు తెలుంగదు అట్టి నులకు మనోగత్య
సఖురాండ్రుండవలెను నాయికమ త్రేమహావగాహములను జాల్గల
తప్ప మాటాడిన గనపంగమే ఈసంగర్భము కాళిదాసుని పార్వ
తి, పెండ్లికు టకు నాగుమన్నప్పుడు । ఖగిఫ ఖతో నున్నది
"లీలాకమలపత్రాణి గణయామాస పార్వతీ" అను పెపెవెం కోవిను
చు విననిదానిగవలె నటించింది శకి కుమారు ఋంఖ్యంగ లజ్జను
సాత్వసమును బొంది కుమ్మంతుంతో నధుర్వాం సమీపించుచున్న
కోలఁదిని దొంగకోరంటతో "యువామపేతంకమః శ్యాకయేకృ
త్వావఁగ్రయేదేవ యుక్తయోః వచనం శ్రోష్యతి" అని యని పెప
మొగముతో సఖురాండ్రను ముందలించినగని అ వెనుక దమయంతి
వలె నవాముస్నేయనక "కొత్వం విసర్జిత్వ్యవ్యలోరద్యగ్యవా" అని
గౌతమినో చెప్పెగను చూడుమని గదిమినది ఎద్ద్రుష్టి యసనిట్టది
గదా ! శ్రీనాథుని దృష్టి పైసందర్భమున హంసదూత కృత్యనిర్వ
హణమునందే మగ్నమయి తద్వారా నలవర్ణనమునకే తావిచ్చినదిగాని
దమయంతి పై బృటిరగలేదు మరలహంస, సందేహనివారణార్థము
తప్పక పెండ్లాడెదవుకాదా ? అని యడుగఁగా అ ౨—౬౫—౭౦.
పద్యములలోఁ । మాణముకూడం జేసినది ఈ ఘట్టమంతయుఁజూడ
"రాకరాక వచ్చిన యీ సంబంధం ఎక్కడ దాటిపోతుందోరా
బాబూ" అని నముఖండు తొందరపడినట్లు కనుపించుచున్నది

ఇంక నుందరసనుగా కల్పించిన కొన్ని విషయములంగూలను జెలిచి
నవి మచ్చునకు రెండుమూడుంగు నల కేళీవనమందలి సరస్సులో
మూలవ నలేని "నలమిం గిలతింకుంకమ మత్స్యకచ్ఛప మకరనకర"
ములను సొత్తగాం దెచ్చిపెట్టినాఁడు ఇంక నా చెలుకెంత విహార
యోగ్యమో ? గమనింపుడు సముద్రములలో నివసలేక మంమింగి
లములుగూడ నీకని చెలువులలో కవచ్చినవి కాంబోలు ఇది స్వభా
వముగా లేదు

మఱియు హంస నలుని సమీపించి యాతనితో మాటాడుటకు
ముందుమూలమున

"భవితానవిచార చారు చేతఃస్థితి కృమితిం మదీరితం
ఖగవాగియమిత్యతో వికిం నిమిదం వాచ్య విరేరితిః" ౨—౧౫

అని చెప్పినది దీనివలన నా చెప్పెడునది నీకు హితమేయనియు
నేను పక్షి నైనను మనుష్యవాక్కుతో మాటాడగలననియు, నీకు
హితవు చెప్పుచుంటిని గాన నది మనసు నిచ్చుననియు, కావున
తోసివేయక వినవలెననియు ధ్వని యున్నది శ్రీనాథుఁడు విడిచి
నాఁడు దీనివలన స్వాభావికము చెడినది పక్షి మనుష్యభాషణ
ములు మాటలాడుచుండ మనకేమియును శంకయే కలగలేదు

మఱియు ద్వంద్వకల్పనము గూడ శ్రీనాథుఁడు ప్రయోగించి
నాఁడు అ ౨—౭౪ పద్యము అ ౫— పద్యము ఇదు మొద
టది పూర్వవర్ణనాసందర్భమున మహాగ్రంథి నుపయోగించినాఁడు
రెండవదానిని దమయంతి స్వయంవర సభకుం బోవునపుడు సఖు
లుఇరు వీచు చామరముల చే వినవు సందర్భమును మహోగ్రత రగా
జెప్పినాఁడు ఇచ్చట నిట్టియోజస్సుగలప్రయోగించుట కూడదు.
కవిత్రయము వారిట్ట వృత్తిముల వీరరసఘట్టములందు గాని యితర
ముగు చోటులవాడరు ఈ గమనిక శ్రీనాథునిలో లేదు

ఇంక ఎగసుసమాసములుగూడ లేకపోలేదు వేదము చదువు
కొనెడి బ్రాహ్మణుల వర్ణించుచు బారెడి సమాసము పెట్టినాఁడు.
విరహతాపము చే బాధపడు నలునిచేగూడ "కౌలాంతఃపురకామినీ
కుచకటీ" అని ప్రారంభించి డబుడుబాడు సమాసములతో సమాస
ముల గుప్పినాఁడు అయ్యవసరమున నలుడు మహాయోగునివలె నటించు
చున్నట్లుండును బాధాజనకవస్తువిశేషమున కత్యంతక కోరపడసంఘ
టన మనసరి మే గాని సమాసత్వమిచ్చుట రసభంగమును గలిగించినది.

సమాసముల పెంపితఁడు కవిత్రయమువారివల్లనుండి గ్రహించెను.
కాని వ్యర్థపదములు కుప్పతెప్పలు

"నలినాలీకమృణాలనాల లతికానవ్యప్రణాళీమిల
ల్లలనాలాపకథాసుధానురసలీలాలోల చేతస్కులై"

ఇందు 'మృణాల' మన నేమియర్థమో "మృణాలనాలలతిక" యన్న నంతేయర్థమ ఇట్టివింకను జాలకలవు.

మొత్తముపై తాను పట్టిన ప్రతిజ్ఞలన్నియు పూర్తిగా నెఱవేరినవనియు, లేదనియుఁగూడఁ జెప్పుటకు తావున్నను ప్రబంధములోని చెడుగు, దుర్ఘ్రా యసభ్యములు మొదలగు వానిని గప్పి ప్రజ్ఞాభంగము కాలేగని సమర్థించినవారికి నమోవాకములు దీనికన్న పాఠకులకు మంచి దెలిపి చెడ్డనుగూడ చూపి "ప్రమాదోధీమతామపి" అన్న మాట నడ్డువేసికొని శ్రీనాథుని గౌరవము దక్కించుట మంచిది మంచి సెబ్బరల నావిష్కరించుట విమర్శకులవంతైనను జాలమంది "వ్రతానా ముత్తమంవ్రతం" అని వ్రాయుటయందు బద్ధకంకణులై యున్నారు. ప్రకృతమున శ్రీనాథుని తప్పుదారులనే పైకిదీసి చెప్పినను నాతఁడు మూలముకన్న తీర్చి దిద్దిన హొరంగు మెఱుంగులు చాల కలవనియు వానిని ప్రత్యేకముగాఁ జూపిన విస్తరమగుననియుఁ జెప్పుచు నాతని కవిత్వసంపదను జూపు రెండు పద్యముల నుదహరించి విరమించుచున్నాను

"బాలకుఁ జెక్కుటద్దముల బుజ్జలఁ గోమలమందహాసకే
ళీలవమంకురింపదు వికాసముచాలదు నెమ్మనంబునన్
వాలికమించు కన్గొనలవాకిట నల్లన సంచరింపదుం
జాలక చాలగుంటువడెఁ, జారునిరీక్షణఖంజరీటముల్"

"ఊర్మిపంక్తుల నుయ్యాలలూఁగి యాడు
పులుట యయ్యనితమ్మి పూదేనెగ్రోలు
ప్రమదమునవాచు లీగె జొంపములదూఱు
నగుగు కేళీకులాయశుద్ధాంతములకు"

తపస్వి లోకం

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు

తీరా బయలుదేర బోతున్నాము.

నాటకం చూద్దామనే అపేక్షకన్న...నలుగురు స్నేహితులమూ కలిసి సరదాగా కౌముదీవిహారం చేసి... ఏతొలిజాముకో ఇంటికి జేరుకునే ఆచారక్రమానికి వన్నె తెచ్చేదే, ఆ జలసా:

ఫోర్డు నిండిపోయింది. 'సెల్ఫు' ప్రయోగాన, కొంత సేపు స్పందించి. .విసుగుతో మౌనం దాల్చింది మోటారు. మోరిస్ దగ్గర నేను ఒక్కడనే...నిలుచుని నిరీక్షిస్తూన్నాను: మారాజాబాబు ఇంకా కదిలిరాలేదు.

—జమీందారుడైన. వాళ్లపూర్వులు వెంకటాద్రినాయడి కాలాన వీరరాహుతులైనా. బాబు, మా మిత్రమండలిచేత, 'ధొరవారు' మర్యాద ఎన్నడూ ఆశించడు: పరిహాసానికి కాదు కాని, ఓమాదిరి, ఆధునిక ఛోటా ఆనందగజపతి...ఆకారవైభవాన కాకపోయినా...అనుభవ రాసిక్యంలో...

అవరోహణంలో అడుగుకు రెండు మూడు మెట్లు క్షమిస్తూ...అమాయికపు పసిపిల్లవాడి బుల బాటంతో, అక్కడ...మాడుపాంతాన ఊడిపడి, పై సారిస్తూ...

'రెడీ' అన్నాడు నవ్వుముఖంతో బాబు: అప్రయత్నంగా ఆవహించిన ధూర్త వినయంతో, విస్రముడనై...కారు తలుపుతీసి...

'దేవా!.. ఇటు ..ఇటు' అన్నాను: ఆ ఉద్దండుడు, లోనికి విజయంచేసె...మెడ ఓరగా బిగదీసి...లేని గరిమీసం మెలివేస్తూ...వీధినాటకంలోని వీర పురుషావతారంలాగా.

'హే మంత్రిసత్తమా! మనము రథాధిరోహణము జేసితిమి కదా.. మంచిది...మన రాజ్యంబున ఎల్లవారునూ సుఖులే. వర్షంబులు. .అమ్మోమ్మయ్..... '

—సీటు వెనుకనుంచి నెమ్మదిగా చెయి పోనిచ్చి కంఠజాహంగా అన్చిన సిగరెట్...చురుకు...పనిచేసింది ..గమనించి.. అందరూ విరగబడి..

. ఆనవ్వు సందడిలోనే . టెలిగ్రాం వచ్చింది... చదివిన క్షణంలోనూ కెలిడోస్కోప్‌లోలాగా...వన్నెలు తిరిగి పోయినవి...నవ్వు వచ్చింది. .కాగితం చేయి క్రిందకు దింపి...సదస్యులందరిని చూస్తూ...ఎవరితోనూ కాకుండా...

'బలే' అన్నాను. బాబు, కారులోనుంచి దిగి నాచేతిలోనుంచి...దాన్ని కముచుకుని...ఒక్క పార లో

చనవి...వికసించిన ముఖంతో...వెనుకకు విరుగుతూ...బిగ్గరగా...

'బల్ బసే...' అని కాగితం జేబులో పెట్టుకున్నాడు...అందరూ మమ్మల్ని కనుక్కుని...అన్ని గొంతులతో...ఏక శ్రుతిలో...

'ఏమిటి?' అని గలభాగా అడిగారు.

'ఏమీ లేదు'...ఇదీ బాబు నిశ్చలమైన జవాబు.

'చెప్పవూ... పోనీ...నీవైనా...'

'వీల్లేదు...' ఇలా ఇద్దరమూ చూపులతో సంప్రదించుకున్న తరువాత. .

'దాచుకోండి...ఇంతకూ విశేషము ఏమీ లేదు కద...ప్రమాణం...'

'చెప్పలేం...ఉండవచ్చునేమో...' ఈకొంటతనంలో మానసికంగా నాకూ భాగము ఉన్నది.

'కారణం...'

'కార్యకారణాలకి సంబంధం సంగతి...రేపెప్పుడైనా అన్నంభట్లు...కలలోకి వచ్చినప్పుడు...సెలవేసి కనుక్కోండి...'

'మరి...ప్రయాణం ఉందా లేదా?'

'ఓ...కాని, నాటకం మాత్రం...మానేయాలి...' 'ఏం అంటే కాదూ' అనే ప్రశ్న—చూపుకు, 'అవును...మాని తీరవలసిందే...ఇంతకన్నానా' అని...నా 'వాగ్లెస్.'

'అయితే... మే మువరించాము'

'మన యిష్టమే...చథో...తౌర సే...దేక్ హాతే...'

—ఏలూరులో బయలుదేరడమే కాని...ఆవేసగి వెన్నెలలో, బెజవాడ రావడానికి...ఎంతసేపు కావాలి?

౨

—స్నేహితుడి ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించడం...మర్యాదకోసం కాకపోతే...భోజనం...మాకు నైమిత్తికాలలోది కాదూ...బాబు సూట్ విడిచేశాడు...ఇద్దరం...గబగబ మేడదిగి వచ్చేశాం, మిగతావాళ్లతో...'ఇప్పుడే...వెంటనే తిరిగి వస్తాం...వచ్చేదాకా ఎక్కడకూ కదలవద్దు'...అని గట్టిగా చెప్పి...

మళ్లా అక్కడకు జేరుకునేటప్పటికి...పది దాటింది: హారన్ వేసి...అందరినీ కిందికి రప్పించి...ఎక్కడికో చెప్పకుండానే...తరలించాము...

అసుగు పట్టామో లేదో...ప్లాట్‌ఫారం మీద...మెయిల్ పరుగెత్తింది, ధనధనా...ఆగడానికి...

రెండు కంపార్ట్‌మెంటుల అవతల సెకండ్ క్లాస్ కిటికీ లోనుంచి తొంగి చూస్తూంది...అప్పుడే...ముత్యం...

నన్ను చూసి...నవ్వుమొగంతో చేయి విసిరింది...అందరమూ సమీపిస్తూండగా...

'హలో' అంది... నేను, నవ్వుతూ...

'నేర్చుకు పోయినావులే...పిల్లో...దిగు, క్రిందికి...' అన్నాను.

'ఉహుఁ మీరు లోపలికి రండి...'

'మర్యాదయేనా...పెద్దలందరూ...నిన్ను చూడడానికివచ్చి...ఇలా నిలుచుని...ఉండగా...'

'వారు కూడాను...'

'రారు... దేవిగారు...దిగి రాకూడదేం...?'

నాసంక వేయి శరాల పెట్టు చురచుర చూసి...ఇక తప్పదనుకుని...తలుపు తీసుకుని...వచ్చింది.

'అంనందా...టిక్రిగాం?'

'ఆఁ'

'ఏలూరులో చూశాను...మీకోసం...ఊళ్ళో ఉండరేమో అనుకున్నాను...'

'నిజమే...నీవు ఏలూరులో ఉన్నప్పుడు...నే నిక్కడ ఉన్నాను...'

'మరీ చోద్యం—మీది...'

'కావలిసి ఉంటే మనవాళ్లను అడుగు...ఆఁ...మరిచిపోయినాను...ఈమె...మిస్...లేక శ్రీమతి అని వేస్తున్నారా?...ముక్తామణి...ఫిలిముల్లోంచి దిగి...ఇక నిలవకుండా...యకాయకిని కలకత్తానుంచి వచ్చేస్తూంది...వీరందరూ...ఫలానా...ఫలాన్నా......భాయీలోగ్! పృథక్ పృథక్‌గా కరగ్రహణం చేయండోయ్...కలియు

బడక...రాజా సాహెబ్...ఏడీ...ఇంతకు ముందు ఇక్కడే ఉండాలే..'

'ఏడీ...ఏడీ' అనుకుంటూ...నిలుచున్న చోటునుంచి కదలకుండా అందరూ కలయదిరిగి చూశారు...

'వారు...ఎవరు' అని అడిగింది ముత్యం.

'మా...రాజాబాబు...ఎరుగవూ?'

'విన్నాను...వారుకూడా వచ్చారా?'

'అవును...ఏలా వెళ్లాడో...వస్తాడు...'

'...ఇంకా...టైము...ఎంతఉంది?'

'ఏం?'

'కాఫీ కావాలి...' [టీ పుచ్చుకో...'

'కలకత్తా వెళ్లినతరువాత కూడా...కాఫీ...ఉహూఁ

'సరే...'

'కూలీని పిలవనా?'

'ఏం?'

'లగేజి'

'నేను...ఇక్కడ దిగను...ఇంటి దగ్గిర...అమ్మానావాళ్ళూ కనిపెట్టుకుని...ఉంటారు...'

నేను...ఆ వేసంటే...ఏమంటారు?'

'ఏమైనా...సరే...ఉండను...'

'ముమ్మాటికీ...'

'ఉహూఁ...'

'నీ...యిష్టం...'

వెనుక నుంచి...అందుకుని, ఆమె వారించే ప్రయత్నానికి పూనుకునే వ్యవధిలేకుండా...ఓమోపెడుదండలు...మెళ్లో వేశాను...మాలలు అందిచ్చిన మా డ్రైవరును చూసి తెల్లబోయి ఉలికిపడ్డ మిత్రబృందం అర్ధచంద్రాకృతిగా బారుతీరి...చప్పట్లు...హోరెత్తించింది...ముత్యం దిగ్భ్రమతో...అలా...ఉండిపోయింది...కదలకుండా...

తొందరగా చేయిపట్టుకుని...ఆదుర్దాతో...'ఇక్కడవద్దు అరుగో...జనం వచ్చేస్తున్నారు...మూగుతారు...ఆర్...ఆర్...లోకి వెళదాము...' అని అంగీకారానికి నిలువకుండానే బలవంతాన నడిపించుకుపోయి నాను...స్నేహితులందరూ, ఇంకొకడిని చొరనీయకుండా కమ్ముకుని వచ్చారు...వెయిటరును పంపి...సామాగ్రి దింపి పోర్టర్లు వెయిటింగ్ రూమ్‌లో జేర్చే ఏర్పాటుచేశాను, ముత్యానికి తెలియకుండా...

టీ కప్పు...నోటికి అందించుకో బోతూంది...రైలు కదిలింది...ఇక...అప్పిల్ల పెంచిన రగడ...స్వప్నాతీతం...ఖండిత నాయిక...ఫిల్మ్ పోజులు...మాకు నట్టరాని నవ్వూ...

ఒకమూలకి...దోవ తీయబోయింది...నేను అడ్డంవెళ్లి, 'ఎక్కడికి' అన్నాను లాలనతోనే

'నాయిష్టం'

'నేనూ...రానా...'

'సంతోషించారు తెలివికి...ఘనకార్యం చేశాం గదా మన మేనని...పోంగు: నేను...నడిచి అయినా వెళ్లిపోతాను...తెనాలి...'

'సరీ, మజా! నేనూ తయార్...వెన్నెల్లో చేతులు కలుపుకుని...'నీ మీద గీతాలు...నే పాడుకోనూచు...' ఊఁ...బయలుదేరు...'

'మీరు...నాతో...మాట్లాడవద్దు'

తల ఊగించాను..

'బెడ్డింగ్ అవీ...ఏవీ?'

'అదిగో అక్కడ' అని మాటాడకుండానే నిర్దేశించాను. ఆమె, వచ్చిన నవ్వును పొరలి పోనీయక...అంతలో...కోపంలోకి మార్చుకుని...

'నేనూ...అక్కడే ఉంటాను' అంటూ, ముందుకుపో, బోయింది. [అడ్డంవేసి...

రవివర్మ విశ్వామిత్రుడిలాగా...చెయ్యి దర్వాజాకు

'వద్దు...ఇప్పుడు ఈ సంగతి తెలిస్తే...ఇంతరాత్రివేళా...ఇక్కడ ఊరంతా విరగబడి పోతుంది...నిన్ను చూడటానికని...'

'ఫరవాలేదు'

'అయితే...పిలుచుకు వస్తాను...'

—ముత్యం, ఇక పెంకెతనం చేయలేదు...తలవంచుకుని మా వెంట వచ్చేసింది...

3

కాని, మళ్ళా యింకో పేచీ...

ఏలాగైతే నేం, ధోకా యిచ్చి...ప్రయాణం మాని పించి, ముత్యాన్ని, బయటకు తీసుకునచ్చాము: ఇంకా మారాం చేస్తూనే ఉంది కాని,...అదో సరసం...అని మాకు తెలుసును.

ఒక కారు వెళ్ళిపోయింది. మారిస్ మాత్రం ఉంది: —మా సరసను కూర్చోడానికి ఒప్పుకోలేదు: డ్రైవరుపక్క కూర్చోడం, నామోషీ: అయినా తప్పింగాదు. పంతం నెగ్గించుకునేందుకు...ఆముదం తాగబోయే కుర్రవాడిలాగా...అంతలో మళ్ళా...ప్రణయకోపం కులికే, సులోచన లాగా...ఎక్కి...ఒదిగి కూర్చుంది...

'ఇంకా...కృష్ణ...రాదేం.'

చాలా జోరుగా వెళుతూన్నది, కారు: ఓహో, మరిచి పోయినాం...తెనాలే అసి చెప్పాం కాదూ ఒయలుదేరుతూ?...సమాధానం చెప్పడం ఎందుకని ఊరుకుని...మళ్లా, మనసు మార్చుకుని, ప్రమాదం లేకుండా, కోమటిసాక్ష్యం పంపిణీమీద...

'వస్తుంది,' అన్నాను.

'యూరు?'...తల కొంచె మావైపు మళ్లించి ధీమాగాఅడిగాడు డ్రైవరు...ముత్యం మావంక చూసింది నిష్ఠురంగా...

'ఏయ్...డ్రైవర్...' నేను తీవ్రంగా పిలిచాను. ఆతడు, తేలికగా...ఊదినట్లు.

'ఎన్నా...సార్' అన్నాడు...నేనుయింకా, సీరియస్ గానే చూస్తున్నాను...గమనిస్తూన్న ముత్యం ముఖాన విజయభావం తాండవించినది...

'సిగరెట్' అని మీదనుంచి విసిరివేశాను...లైటర్ అందిచ్చాను... అగ్నిహోత్రులందరీ అనుష్ఠాన పటుత్వాన...కారు, ఒక్కక్షణంలో ధూమధామమైంది...

'ఏయ్...' ముత్యం పిలుపు...ఎంత దార్జన్యంగా ఉంది! డ్రైవరు...ధూమకేశాన్ని ఆమె దిక్కుకే ప్రసరించి...తల నిలువుగా ఆడిస్తూ...

'ఓయ్...' అన్నాడు...

'ఆపు...'

—అర్థంకానట్టు...వినిపించుకుని, ఊరుకున్నాడు...

'స్టాప్'

'ఎందుకూ...ముత్యం?' నేను ముందరికి వాలి అడిగాను...

'ఆపమనండి'

'ఏం...'

'ఏం...ఏమిటి...వట్టిపొగిరుమోతులాగున్నాడు...పొగ నామీదికే వదులు తున్నాడు...'

'పొరబాటు'

'అయినా...ఒతకనియ్యి దలచుకోలేదూ...కారు దేనికో కొడతాడు...'

'పరవాలేదు...ఆతడు సిద్ధహస్తుడు...'

'ఆఁ...మీకు దొరికే రకాలందరూ ఇంతే...'

'అవును...మరి, నిత్యమూ, కలకత్తా...కోల్‌కొత్తా అనాలికాదూ...నుంచి, ముత్యాలు రాలుతాయా... మర్యాదస్థుడే...రాజా...గారి డ్రైవరు...'

'మీమాటలు నమ్మాలిసిందే...ఎవరైతేనేం...ఆపమనండి...'

'పోనిద్దూ'

'ఆపుతారా...స్క్రీమ్ చెయ్యనా...'

'ఏం లాభం...మాకు ఎవరికీ ఇక్కడ రికార్డింగ్ చేతరాదు...' ముత్యాన్ని ఎలాగైతేనేం నవ్వించాను. అక్కడితో అందరం సరదాలో పడిపోయినాం...సంభాషణ చాలావరకూ, నవ్వుల కలగలుపున ఇంగ్లీషులో నడిచినా, ముత్యం కూడా చొరవగా కలిపించుకుని, మామీద, విశేషించి, ఆ అరవడ్రైవరు మీదా, వాగ్బాణాలు ప్రయోగిస్తూ...ఆనందమయి అయిపోయింది... ఆతడు, ధోరణి పోలికను, అర్థంచేసుకున్నట్టు కోపం అభినయించినా... మరీ, నిర్లక్ష్యంగా విరుచుకుపడటం మొదలుపెట్టింది...ఆమె మాటల వెంగాటానికి...మనసులో మండిపడిపోతూన్నాడని తెలుసునుమాకు: కాని, అలాటి అవకాశం...వ్యర్థంచేస్తామా?

కారు ఆగింది, గేటుదగ్గర, డ్రైవరు, చప్పునదిగి. తలుపుతీసి, ముత్యం అడుగుకింద పెడుతూండగా సెల్యూట్ చేశాడు...ఆమె, సుల్తానాలాగా, తలకొంగు పైకి విసిరి...సినిమా ఊగుతో, మందగిమతో... రెండు అడుగులు వేసి.. ఆగి...

'ఎక్కడికి. .వచ్చాం?' అన్నది నావైపుతిరి యికంగా. ఆశ్చర్యపడుతూన్న దానిలాగ:

'ఇక్కడికే' అన్నానుకొంటుగా..

'చూశారా .' ఆచూపులో!.. నాకు మీరందరూ ఇలా చేస్తారని...నమ్మరావటం నా బాటు. .కానిండి.. చూద్దాం. నాసంగతి యదు...క్రోధం మొదలుకొని, కిలికించితంలో భావాలన్నీ ఒక్కమారి, మెరసినవి..

'రా...లోపలికి వెళుదాము'.. చెయి తీసుకు వెళ్ళాను...వరాండాలోంచి, హాలులోక వ మూ...'పెట్రొమేక్సు' మూలాన వెలుతురు ఉంది ..కూర్చుని ఉన్న మిత్రులు. .స్వాగతం ఇచ్చారు, లేచి నిలుచుని. ముత్యం...నలువంకలా కలయచూసి . దిగ్భ్రమతో...

'ఇది...ఏఊరు?' అన్నది...నెమ్మదిగా.

'ఏఊరు అయితేనేం...ఇది, టి.బి.కదా . తెనాలి...'

కారు, పార్కుచేసి డ్రైవరూ, మిగతా ఇద్దరు స్నేహ తులూ, సందడిగా మాట్లాడుకుంటూ, మెట్లు ఎక్క వస్తున్నారు.

'ఆఁ...రాజాబాబు వస్తున్నాడు...' అన్నాడు. . ఒకడు. అందరం గుమ్మం వేపు చూశాం...మిత్రద్వయం, ముందుఅడుగుగా వచ్చి మాతో కలిసి...అర్ధవలయా కారన నిలిచింది...డ్రైవరు...కూడా వెంటవచ్చి...

—కుర్చీలో కూర్చున్నాడు ... తలకు చుట్టిన తువాలు తీసుకుంటూ...అందరం. .మాతో బాటు ఆతడూ...నవ్వుతూన్నాం, కోలాహలంగా. . ముత్యం తప్ప...

...ఇప్పటికి అర్థమయింది ఆ అమ్మాయికి...తెలిసి రితూ, ముందుకు వచ్చి...చేతులు జోడించి...

'క్షమించాలి. .మీరు ఎవరో... తెలియక.. '

రాజా, నవ్వుతూనే, ఆమె చెయ్యి ఒడిసిపట్టుకుని, పక్క కుర్చీలోకి లాక్కుని..

'ఫరవాలేదు ...డ్రైవరు. 'అనిఅడి గాను. ముఖం తనచేతితో పైకి ఎత్తుతూ... ముత్యం, మరీ సిగ్గుపడ్డది..

'ఎంత ...ఉత్తమురాలయినా...ప్రథమంలో అందం గా ...సిగ్గు...'...సిగ్గుపోవడంచేతనే వారంత కలిసి, ...ంది..

...గా మని కూర్చున్నాం.. రాజా, కప్పు ...సి, ఏదో ఆలోచిస్తూ.. ముత్యాన్ని మమ్మల్ని ...గా. ...గా.. చూసి...

'అసలు శాస్త్రప్రకారం...పరమాన్నం ఉండాలి కదూ...' అన్నాడు ..

'ఆలాగైతే. తరువాత...తలుపు దగ్గరపాటలో...' ...డంకో డందుకున్నాడు...ముత్యం, మరీ కుళి కింది.

'...' కాస్సేపు అయితే... మేలుకొలుపులే పాడ వచ్చును' అన్నాను వాచివంక చూసి...

రాజ, గ్రాధరాన్ని అభినయిస్తూ...

'... వచ్చును.. మరి ఏం చెయ్యను భాయీ!...జ్వలతి ప్రగీత స్వప్న ... కేన...' అన్నాడు చిరు నవ్వు...

'ము... ... గురుకాంత దర్శం' అని మన ... బాబు.

'ఉహూం ... ... యూ...సిల్లి.. 'కోరి కలు ...పోయిన ... ముత్యమువులు...గా... మేము, నవ్వుకుంటూ ... వెనుదిరిగి చూడకుండా...వచ్చి...చాలా దూరంగా ...విశ్రమించాం.

ఇంతకీ: ఈదేశభాషల ప్రసక్తి రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలలో మాత్రమే. కేంద్రప్రభుత్వంలో వుండవలసింది ప్రభుభాషే. అక్కడ యెవరికీ యేమీ ఆక్షేపణ లేదు.

ఇది యిలా వుండగా: ప్రజలకు రాజకీయసిద్ధాంతాలు అనుభవంలోకి రావాలంటే వారికి రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలందుబాటులో వుండాలి. రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలు ప్రజలకు అందుబాటులో వుండాలంటే అవి దేశభాషల్లో నిర్వహించబడాలి. రాష్ట్రీయప్రభుత్వాలు దేశభాషల్లో నిర్వహించబడాలంటే, అవి భాషాప్రయుక్తాలుగా వుండితీరాలి.

ఏతావతా: భారతీయులకు ఏకజాతీయతను కోరే ఎర్స్కిన్ ప్రభువుగారు, భాషిక రాష్ట్రాలు కోరే భారతీయులు కూడా ఏకజాతీయతనే కోరుతున్నారనీ, భాషిక రాష్ట్రాలు ఆజాతీయతకు భంగకరాలు కావనీ గమనించకోరుతున్నాము.

కవిగారి షష్టిపూర్తి

విశాఖపట్నంలో కవిగారికి (మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారికి) షష్టిపూర్తిమహోత్సవం చాలా వైభవంగా జరిగింది.

ఋషుల నాటి గురుశిష్యుల సంబంధం యెలా వుండేదో చూడాలంటే కవిగారినీ, విశాఖపట్నం మాండలికులనూ చూడాలి.

విశాఖపట్నం జిల్లాలో కవిగారికంటే గొప్పకవులున్నారు. గొప్పపండితులున్నారు. గొప్ప దేశసేవకులున్నారు. కవిగారి స్థితిని బట్టి ఘనుల తారతమ్యం నిర్ణయించడానికి వీలులేదు, కాని వారుకూడా యెందరో వున్నారు, కాని అందరూ కవిగారంటే భక్తి చూపిస్తారు. వినయం కనపరుస్తారు. చెయ్యెత్తి మొక్కి ఆజ్ఞలు నిర్వర్తిస్తారు. [ఆదర్శమూర్తులు.

ఏమంటే? కవిగారి ప్రవర్తన అలాంటిది. జిల్లాకు అంతటికీ వారు మరే జిల్లాలోనూ, మరెవరికీ యిలాంటి పదవి లేదు. ఇలాంటి కార్యక్షేత్రమున్నూ లేదు.

కవిగారు కృష్ణాజిల్లాలో పుట్టారు. గోదావరిజిల్లాలో కొద్దిరోజులు పెరిగారు; కాని కౌమారం దాటకుండానే వారు విశాఖపట్నం ప్రవేశించారు.

మొత్తంమీద కవిగారి విద్యాపరిశ్రమ విశాఖపట్నంలోనే జరిగింది. వారి భావచక్రం విశాఖపట్నం యిరుసుమీదనే తిరిగింది. వారి కార్యకలాపమంతా విశాఖపట్నంలో మూర్తీభవించింది. ఇలాగ వారి వయస్సు—వారి విజ్ఞానం—వారి ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తులు—అన్నీ విశాఖపట్నంలోనే పరిణతి పొందాయి.

కనకనే విశాఖపట్నం జిల్లావారు కవిగారికి షష్టిపూర్తిమహోత్సవం చెయ్యకుండా వుండలేకపోయారు.

వారి భక్తి అంతా ఆమహోత్సవంలో వెల్లివిరిసింది.

విశాఖపట్నం పౌరకాంతలు—దేవతావిగ్రహాలకు మాత్రమే కుంభహారతు లిచ్చే అసూర్యంపశ్యలు మనుష్యులలో వొక్క కవిగారికి మాత్రమే మంగళహారతు లిచ్చారు.

డాబులు మరిగిన యితరజిల్లాల నాయకులు కవిగారి వున్నతి గ్రహించలేరు, కాని విశాఖపట్నంజిల్లాలో ఏవుద్యమం చూసినా దాని వెనక—ఏకార్యశూరుని చూసినా అతని వెనక—కవిగారి తేజస్సు అఖండంగా వుంటుంది.

మేము నిజం చెబుతున్నాము.

కవిగారికీ, విశాఖపట్నం జిల్లాకీ చక్కగా కవ కలిసింది. కవిగారికీ, విశాఖపట్నం జిల్లాకీ అవినాభావం యేర్పడింది.

కవిగారు మరో జిల్లాలో నిలవలేరు. విశాఖపట్నంజిల్లావారు మరో గురువును భజించలేరు.

ఈ సన్నివేశం చాలా ముచ్చటగా వుంది.

ఏం? కవిగారంటే ఆజిల్లావారి కంతటి భక్తిప్రపత్తు లేమీ?

కవిగారికి వైభవం అక్కరలేదు. వారు తమ సన్నిహితులకు వుద్యోగాలు—దేశీయసంస్థల్లో కూడా సంపాదించిపెట్టాలని చూడరు. తమకంటే ఘనులు లేరని వారు గర్వించరు. అంతా తమ మాట వినాలని వారు అందలం యెక్కరు.

వారికి కావలసింది దేశసేవ. ఎవరితో చెప్పినా—ఆజ్ఞాపించినా వారు దేశసేవ చెయ్యాలసిందనే. ఇందులో కూడా విశేషం వుంది. తాము స్వంతంగా సేవ చేస్తూనే వారితరులను చెయ్యమంటారు. కూడా రమ్మంటారు.

ఈ యోగ్యత తెనుగు నాయకుల్లో చాలా తక్కువగా వుంది.

కవిగారు త్యాగమూర్తి.

కవిగారు విశుద్ధజీవనులు.

ఎలాంటివారి కైనా వారికి నమస్కరించాలని బుద్ధిపుడుతుంది. వారి ఆజ్ఞలో వుండాలని సంకల్పం కలుగుతుంది.

మొన్న వారికి జరిగిన షష్టిపూర్తిమహోత్సవం వారి యోగ్యతకు తగినట్టుగానే జరిగింది.

హిందీ ఋద్ధుల కొరక మంచిపాఠం

"మద్రాసు హైస్కూళ్లలో చదువుచున్న ఉత్తరదేశవిద్యార్థులు తమిళభాష గాని, తెనుగుభాష గాని రెండవభాషగ నేర్చుకొనుట చాల కష్టము గనుక వీరి కొరకు హిందీ రెండవభాషగ స్కూలుఫైనలు "ఏ" గ్రూపులో చేర్చవలసిన"దని విద్యాశాఖమంత్రిగారినీ, డైరక్టరుగారినీ, స్కూలుఫైనలు బోర్డువారినీ కోరుతూ ఎఫ్, చైరాలుగారి అధ్యక్షతకింద, మద్రాసులో, రాయపురంలో వున్న వుత్తరదేశీయులు సభచేసి తీర్మానించారు.

ఈ వుత్తరదేశీయులు జన్మభూమి విడిచి చాలా కష్టపడి యీ దక్షిణదేశానికి వచ్చారు. ఈవిజాతీయజనులమధ్య చాలా కష్టంతో కాపరాలు చేస్తున్నారు. అంతకంటే చాలాచాలా కష్టపడుతూ, వుద్యోగాలూ వర్తకమూ చేస్తూ ఈ దక్షిణదేశీయుల డబ్బు దోచుకుంటున్నారు. ఈ కష్టాలన్నీ వారు కిక్కురుమనకుండా భరిస్తున్నారు; కాని దక్షిణదేశభాషలు నేర్చుకోడం వారికి భరించరాని కష్టంగా వుంది.

తెలుగు నేర్చుకుంటే హిందీముగ్గుల కింతకంటే కొరడాదెబ్బ యింకేం వుందీ?

దక్షిణదేశీయులు రెండుమూడుమాసాలు ఉత్తరదేశయాత్రలు చేసుకురావాలంటే హిందీ రాకపోతే లాభం లేదంటారు హిందీ ప్రచారకులు. కాని వుత్తరదేశీయులు ఇక్కడ కాపరంవుండి కూడా దక్షిణదేశభాషలు నేర్చుకోడానికి కష్టపడడం లేదు.

ధర్మంగానే వుంది. వారు మనతో కూడా తమభాషలోనే మాట్లాడతారు. మనం మనలో మనం కూడా వారి భాషలోనే మాట్లాడుకుంటాము.

మనమధ్య కాపరాలు చేస్తూవున్న వుత్తరదేశీయులకు మనవారి యీ భావదాస్యం గుర్తించడాని కెంతో కాలం అక్కరలేదు.

వారక్కడ కష్టపడిపోతారో అని వారికి సకలసౌకర్యాలూ కలిగించడానికి మనమే వారి భాష నేర్చుకుంటూ వుంటే వారికి మన భాష లెందుకు నేర్చుకోవాలీ?

దక్షిణహిందీప్రచారసభ, మనవారికీ, ఈ భావదాస్యం యింకా యెక్కువ చెయ్యడానికి పుట్టింది. కొద్దిరోజుల్లో మనభాషలు మనకే బరువని బోధించడానికి పనిచేస్తోంది. అచిరకాలంలోనే మనమాతృభాషలకు వురిశిక్ష విధించడానికి యెత్తులు వేస్తోంది.

మనవారు "మా మంచిపని చేస్తున్నా"రని వారిని ప్రోత్సహిస్తున్నారు.

స్వరాజ్యం సంపాదించడానికి కాంగ్రెస్సు అధ్యక్షుడు వచ్చి యీ మధ్య మనకి మంచి యోగ్యతనే వుపదేశించి వెళ్ళాడు.

అనవసరమూ అనుచితమూ కూడానూ

"భారతభాగ్యశ్రేయోభివృద్ధికి హిందూమహమ్మదీయ మైత్రి ముఖ్యావసరము గాన, స్త్రీలు సంపూర్ణసహాయసానుభూతులతో కృషి చేయవలె నని యీసభవారు కోరుచున్నారు"

గుంటూరిలో సమావేశమైన తొమ్మిదో ఆంధ్రరాష్ట్రమహిళా మహాసభవారి తీర్మాన మిది.

ఇవాళ, హిందూదేశానికి స్వాతంత్ర్యం సంపాదించవలసిన బాధ్యతలో మహమ్మదీయులకు కూడా కొంత భాగం వుంది. హిందువులూ, మహమ్మదీయులూ ఐకమత్యంగా వుంటే గాని స్వాతంత్ర్యం సాధ్యం కాదు.

ఈఐకమత్యాన్ని సాధించవలసిన బాధ్యత హిందువులకూ మహమ్మదీయులకూ సమానంగానే వుంది. కాని మనవాళ్లు "మీస్నేహం మాకు కావా"లంటూ మహమ్మదీయులను బతిమాలుతున్నారు. "మీతో స్నేహంగా వుంటే మాకేం హెచ్చుసౌకర్యాలిస్తారూ?" అంటూ మహమ్మదీయులు బేరమాడుతున్నారు.

ఇంతమాత్ర మేనా?

తాము కోరిన వన్నీ మనవాళ్లు వొప్పుకుంటూవున్న కొద్దీ మహమ్మదీయులు కొమ్మెక్కుతున్నారు.

ఇలాగ, గాంధిగారి సాచివ్యం వచ్చాక, ఈమైత్రి విషయంలో మనవాళ్లు పూర్తిగా తప్పుదారి తొక్కడంవల్ల మనలో పురుషులే సంపూర్ణసహాయసానుభూతితో కృషి చెయ్యలేకుండా వున్నారు. ఈస్థితిలో సంపూర్ణసహాయసానుభూతులు చూపుతూ మన స్త్రీ లేవిధంగా కృషిచెయ్యగలరూ?

మన స్త్రీలు కూడా సాయపడితే గాని సాధ్యం కాకపోవడాని కిది మన సంఘంలో ప్రవేశపెట్టవలసిన సంస్కారణమా?

ఉత్తరదేశంలో, నేటికి కూడా రోజూరోజూ హిందూ స్త్రీలను చెరపడుతూనే వున్నవారి మైత్రి సంపాదించడానికి ఆంధ్ర స్త్రీలు సంపూర్ణసహాయసానుభూతులతో కృషిచెయ్యా లనడంలో ఔచిత్యం యేమేనా వుందా?

ఈసభవారు స్త్రీల పారసత్వం మాట మరిచిపోయారు. తాము శ్రద్ధచేస్తే నిమిషాలలో తొలగిపోయే అస్పృశ్యత సంగతి స్మరించనే లేదు. ప్రజాహితజీవితంలో సాహసంగా ప్రవేశించడానికి తమకు వీలులేకపోవడం కూడా వీరు మరిచిపోయారు. ఈయిరవయ్యో శతాబ్దిలో కూడా రమతోటి స్త్రీలకు కొందరికి గల గోషా నిర్బంధం వీరికి తోచనే లేదు. పురుషులకుకంటే హెచ్చుగా తమ కవసర మైన శరీరవ్యాయామం మాట వీరు గమనించనే లేదు. స్త్రీ తన వ్యక్తిత్వాన్ని సొంతంగా నిలుపుకోడానికి తగిన విద్యాశిక్షణలు ఏర్పాటుచెయ్యకపోవడమే కాకుండా, పురుషులలోనే నిరుద్యోగిసంఖ్యను పెంచుతూ వున్న ఉభయభాషాప్రవీణేత్యాది పరీక్షలకే స్త్రీలను తయారుచేస్తూవున్న శారదానికేతనం వంటి సంస్థల కార్యక్రమంలో మార్పులు సూచించాలనే విషయంకూడా వీరు మరిచిపోయారు.

కొత్త హిందూజాతిని తయారుచెయ్యడానికి తగిన యోగ్యత తమకు కలిగించగల యింకా అనేకసంస్కరణాలను కూడా మరిచిపోయిన యీ ఆంధ్రరాష్ట్రమహిళామహాసభవారు, హిందూ స్త్రీలవల్ల ఎంతమాత్రమూ సాధ్యం కాని హిందూమహమ్మదీయ మైత్రి సాధించడానికి సంపూర్ణసహాయసానుభూతులతో కృషిచెయ్యా లన్న తీర్మానంవిషయంలో మాత్రం చాలా శ్రద్ధ చూపించారు.

మన స్త్రీల కృత్యవివేకం యిలా వుంది.

మనలో స్త్రీలే కాదు. పురుషులు కూడా యిలాగే అప్రస్తుత ప్రశంసలతో కాలహరణం చేస్తూ వుండడంవల్ల మనకు సభలప్రయోజనా లేమీ సిద్ధించడం లేదు.

చిన్నతనంలో మొగపిల్లలూ ఆడపిల్లలూ కలిసి చదువుకోవడమే మంచి దనే తీర్మానంమీద యెంతో చర్చ సాగించిన ఆంధ్రమహిళలు ఈప్రస్తావాన్ని యెలా ప్రవేశపెట్టారో, యెందుకు తీర్మానించారో బోధపడ్డం లేదు.

ఇది యేమీ బాగా లేదు. తొమ్మిదో ఆంధ్రమహిళామహాసభకు ఈతీర్మానం కేవలమూ అనవసరం. అనుచితం కూడానూ.

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారం

గత డిసెంబరు ...గో తేదీని ఆంధ్రపత్రికలో వొక లేఖ ప్రకటిస్తూ శ్రీ ... లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు తెలుగు భాష వాఙ్మయం పుష్టిచెందింది కాదనీ, తెనుగులో మనం పుస్తకాలు రాయడం నిరర్థకమనీ, హిందీలోనే మనకి వాఙ్మయం కావాలనీ, హిందీ ... వ్యాపించవలసిన భాగం వొక్క హిందూస్థానీల ... దనీ చాలా దృఢంగా రాశారు. మొన్న మొన్న విశాఖపట్నంలో జరిగిన గ్రంథాలయసేవకుల సభలో, గ్రంథాలయాలవారు హిందీని బహిష్కరించాలంటూ ప్రతిపాదించిన తీర్మానాన్ని బలపరుస్తూ యితర కారణాలతో బాటు ఈ కారణాన్ని కూడా మేము చూపించగా లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు తీర్మానాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ ఏమిటేమిటో చెప్పారు. కాని దీనికి సమాధానం చెప్పలేదు.

తొందరలేదు. మరొకప్పుడైనా వారు సావధానంగా చెబుతారని యెదురుచూస్తున్నాము.

* * * * *

ఆ సందర్భంలోనే తల్లావఝ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారు మాట్లాడుతూ—అంటే తీర్మానాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ "గాంధిగారంటేనూ, కాంగ్రెస్సంటేనూ, కద్దరంటేనూ యిష్టం లేనివాళ్లు మాత్రమే హిందీ అంటే కష్టపడ్డా"రని చెప్పారు. శాస్త్రిగారు గాంధిగారిమీదా, కాంగ్రెస్సుమీదా, కద్దరుమీదా తమకి ప్రీతి వుండడంవల్లనే హిందీని ప్రేమిస్తున్నారు. మనవాళ్లంతా హిందీ నేర్చుకోవాలంటున్నారు.

చాలా బాగుంది.

* * * * *

డాక్టరు లక్ష్మణరావుగారుకూడా తీర్మానాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ, "స్త్రీమీద సవాల్" అని (తమకు లేసేలేని) మీసాలు దువ్వి, యెగురుతూ సభ్యతకూడా మరిచారు.

హిందీవ్యామోహం మనవారిలో మంచిఫలితాలే కలిగిస్తోంది.

సంపాదకుడు

మాధ్వశ్రీ
కాశీ కృష్ణాచార్యులవారి సన్నిధికి—

అవధాని శిరోమణీ! అనేక నమస్కారములు

౬. "గ్రామ్యవాదులు ప్రభుసాహాయ్యము నార్జించుకొని కొలంది కాలము తమ వాదమున కెక్కువ బలము నార్జించుకొని యంతటితోం దృప్తి నొందక గ్రాంథిక భాష నుపయోగింపరాదనియు, విద్యార్థులు తమ పరీక్షాసమయములందు ప్రశ్నపత్రములకు సమాధానపత్రములను వ్రాయునపుడు గ్రాంథిక భాషలో వ్రాసిన యెడల నట్టి విద్యార్థులకు తప్పుచిహ్నములను (మార్కుల) వేయరాదనియుం గూడ నొక రాజాజ్ఞను సంపాదించిరి"— ఇయ్యవసరంబున సిబ్బుదుల ప్రసంగ మేమిటికి? తమ యీ వ్యసనంబునకు నేప్రదేశంబున నేని, నెప్పటికైన నేని, నేరేని నొక్కరుండు తప్పుచిహ్నం బేసిం బ్రసాదింప నోపునురా?

౭. "మన యదృష్టవిశేషముచే మనకు స్వతంత్రమయిన యాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము ప్రభుత్వము వారిచే గటాక్షింపంబడిన దని చెప్పకొనుటయే గాని దానివలన మన యాంధ్రభాష కెట్టి యభివృద్ధియు జరుగుటలేదు"— ఆంధ్రభాష కెట్టి యభివృద్ధియు సమకూర్పంజాలని విశ్వవిద్యాలయంబు గటాక్షింపంబడుట యన నేమి? అట్టి విశ్వవిద్యాలయంబు నిర్మింపంబడుట యదృష్టవిశేషం బెట్లగు? "కటాక్షింపంబడిన దని చెప్పకొనుటయే కాని" ఇప్పట్టునం "జెప్పకొనుటయే యేమయిన నగునదియా? కటాక్షింపంబడుటయే కాని" అని కాదా లిఖియింపవలయు? మఱియు మన యాంధ్రభాష కెట్టి యభివృద్ధియు జరుగుట లేదా, కలుగుట లేదా?

౮. "ఆక్స్ఫర్డు యూనివర్సిటీ" వలన మన యాంధ్రభాష కెంత లాభమో మన యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువలనను నట్టి లాభమే కాన్పించుచున్నది"— ఒకయెడ "నెంత" యని మఱియొకచో "నట్టి" యనం జెల్లెడినా! "ఎంత" "అంత" "ఎట్టి" "అట్టి" ఇట్టులం గాదా క్రమంబు?

౯. "నైజాము రాజ్యములోని ఉస్మానియా కాలేజిలోని విద్యాభ్యాసపద్ధతి నించుక గమనింపుడు. అచటం బఠనీయగ్రంథములు చాలవఱకు నుర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపంబడియే విద్యార్థులకుం గఱపంబడుచున్నవి. అటుల భాషాంతరీకరింపంబడిన గ్రంథము లుపాధ్యాయులచే నుర్దూభాషలోనే విద్యార్థులకు బోధింపంబడుచున్నవి. అందువలన నైజాము రాష్ట్రపు దేశభాష చక్కని పెంపు నొందుచున్నది"— ఇటం గమనింపం దగినయది విద్యాభ్యాసపద్ధతియా, విద్యాబోధనపద్ధతియా? పఠనీయగ్రంథంబులు ఉర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపంబడుచున్నవియా, లేక భాషాంతరీకరింపంబడినయవియే పఠనీయంబులుగ నిర్ణయింపంబడుచున్నయవియా? ఉర్దూభాషలోనికి భాషాంతరీకరింపంబడుచున్నవియా, అనువదింపంబడుచున్నవియా? అటుల భాషాంతరీకరింపంబడిన గ్రంథము లుపాధ్యాయులచే నుర్దూభాషలోనే విద్యార్థులకు బోధింపంబడుచున్నవి" అనిన భాషాంతరీకరింపంబడియే బోధింపంబడుచున్న వన్న మాటయే కాదె! మఱియు నైజాము రాష్ట్రపు దేశభాష ఉర్దూభాషయా?

౧౦. "అటులనే మన యాంధ్రభాషవిషయమయి యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారులు, కళాశాలలలోని పఠనీయగ్రంథములను, ఆంధ్రభాషలోనికిం బరివర్తించియే బాలురకుం గఱపవలయును"— ఈవాక్యంబు సమన్వయించి బోధింపగోరెద మహానుభావా!

గర్తపుత్తనంబు — ఇటుల నొక్కరుండు
నేరండపుంబేట — జిజ్ఞాసువు

సరస్వతీగ్రంథమండలి

కంభంవారి సత్రమువీధి *** రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు నవలలు—ముచ్చటగా చక్కని ముద్రణతో—మంచి కాగితములపై—రెండుమాసముల కొకసారి చక్కని నవల నడుమ నడుమ చిన్న చిన్న అను బంధములు వెలువడుచుండును చందాదారులకు రూ 0—4—0 చందా దారులు ఒకసారి రు 7 5 0 ల ముందుగా పంపి సభ్యులుగా చేరినచో ఈ గ్రంథములన్నియు పంపుదుము

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1 8 0	25 కుంకుమభరణి	1 8 0	39 అగ్రహారము	1 8 0
12 చోరశిఖామణి	1 8 0	26 జాగిలము	1 8 0	40 ఛిన్న హస్తము (1వ భాగము)	1 8 0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0	27 మొగలాయీదర్బారు 2 భా॥	1 8 0	41 ఛిన్న హస్తము (2వ భాగము)	1 8 0
14 హత్యారహస్యము	1 8 0	28 స్వప్న	1 5 0	42 కరకోరరహస్యము	1 8 0
15 ఫాస్టు (1వ భాగము)	1 8 0	29 ఆనందాబాయి	1 8 0	43 సంజీవి (1వ భాగము)	1 8 0
16 ఫాస్టు (2వ భాగము)	1 8 0	30 హత్యానుగ్రహము	1 8 0	44 సంజీవి (2వ భాగము)	1 8 0
17 కుముద్వతి	1 8 0	31 మొగలాయీదర్బారు 3 భా॥	1 8 0	45 ప్రణయిని	1 8 0
18 చిన్న కోడలు	1 8 0	32 గంగ	1 8 0	46 వాత్సల్యము	1 8 0
19 రహస్యభేదనము	1 8 0	33 మొగలాయీదర్బారు 4 భా॥	1 8 0	47 కాంభోజి	1 8 0
20 సింహాగడము	1 8 0	34 శోభనాంగి	1 8 0	48 సేవాశ్రమము (1వ భాగము)	1 8 0
21 మణిహారము	1 8 0	35 ఆటీన మణీలా	1 8 0	49 సేవాశ్రమము (2వ భాగము)	1 8 0
22 మొగలాయీదర్బారు 1 భా॥	1 8 0	36 అపరిచిత	1 8 0	50 దాసీకన్య	1 8 0
23 ఘటవాచక్రము	1 8 0	37 అంతఃపురము (1వ భాగము)	1 8 0		
24 రాజసుందరి	1 8 0	38 అంతఃపురము (2వ భాగము)	1 8 0		

అనుబంధములు

1 మృత్యురాగిణి	0 12 0	9 యమునాబాయి	1 0 0	17 లీల	1 0 0
2 అభాగిని	0 12 0	10 త్యాగం	1 0 0	18 పెడ్డగం	1 0 0
3 ఛద్మవేషి	0 12 0	11 కాంచనమాల (చిన్నకథలు)	1 0 0	19 కథావళి	1 0 0
4 విరుగని యుపదేశములు	1 0 0	12 స్వప్న	1 0 0	20 నాలుగుకథలు	1 0 0
5 కాంచనమాల	1 0 0	13 గోరక్షణాసారం	1 0 0	21 ప్రబోధ	1 0 0
6 సీమంతిని	1 0 0	14 కల్పవల్లి (చిన్నకథలు)	1 0 0	22 అగస్త్య (1వ భాగము)	0 12 0
7 సుశీల	1 0 0	15 అగ్నిణీయు	1 0 0	23 ఊడకుడు	0 12 0
8 శశిరేఖ	1 0 0	16 మాఘం	1 0 0	24 భజాకలు	0 12 0

నాటకములు

1 మార్కండేయ	0 12 0	5 షాజహాను	1 0 0	9 దంపతులు	1 0 0
2 అహల్యాశాపవిమోచనము	0 12 0	6 నూర్జహాను	1 0 0	10 విజయవిజయం	1 0 0
3 మీరాపాగుపతనము	1 0 0	7 దుర్గాదాసు	1 0 0	11 భక్తనుచేల	1 0 0
4 వరమాల	1 0 0	8 చంద్రగుప్త	1 0 0		

ఈ గ్రంథములు రాజమండ్రీలో కలాభివర్ధనీ పరిషత్తులలోను దొరకును.

సరస్వతీ పాకెట్ డిక్షనరీ యొక్క ఒక నమూనా పుట :—

Lioness—*n.* ఆడుసింహము

Lip—*n.* పెదవి

Liquifiable—*adj.* కరగునట్టి ద్రవరూపము చెందెడు

Liquify—*v. t. & v. i.* కరగించు లేక ద్రవమగు

Liquid—*n.* ద్రవపదార్థము ; *adj.* ద్రవరూపమైన, ప్రవహించునట్టి

Liquidate—*v t.* (ఋణము లు) తీర్మానము చేయు, పరిష్కరించు ; ఆస్తి అప్పులను తేల్చుకొని పరిష్కరించు ; *n.* **Liquidator**

Liquidation—*n.* ఋణముల పరిష్కారము

Liquor—*n.* ద్రవము ; కల్లు లేక సారాయి

Lisp—*v. i.* నత్తియుండు మాటలాడు ; *n.* అవ్యక్తపు మాటలు

List—*n.* జాబితా, బట్టయొక్క అంచు ; *pl.* యుద్ధ ప్రదర్శనము జరుగు ఆవరణము ; *v.t. & v. i.* ఒక మనుష్యుని పనిలో చేర్చుకొను, కాంక్షించు, విను

Listen—*v. i. & v. t.* విను, ఆలకించు, శ్రద్ధాళువగు, లక్ష్యపెట్టు

Listless—*adj.* జాగ్రత్తలేని, ఉపేక్షించెడు

Literal—*adj.* ప్రతిపదమునకు సరిగానున్న, అలంకార యుతముగాకాని ; *adv.* **Literally** [సం. మైన

Literary—*adj.* సారస్వత

Literate—*n.* సారస్వత విజ్ఞానము కలవాడు, పండితుడు ; *adj.* పాండిత్యముగల

Literature—*n.* సారస్వతము, సాహిత్యము

Lithe / **Lithesome** } *adj.* మెత్తని, వంగెడు

Lithography—*n.* రాతిపైనున్న వ్రాతల అచ్చుతీసెడు విధము, *adj.* **Lithographic-cal**

Litigant—*n.* దావా లోని కక్షిదారుడు ; *adj.* వివాదపడెడు

Litigate—*v. t. & v .i.* వ్యాజ్యమాడు, వివాదపడు

Litigation—*n.* న్యాయస్థానము ముగా జరుగు వివాదము

Litter—*n.* డోలి, మోసికొని పోవు పడక . పందియొక్క ఒక యీతపిల్లలు, కల్మషము, చెత్త ; *v. t.* (పంది) ఈను చెత్తతో నింపు

సరస్వతీ ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ

Saraswathi English-Telugu POCKET DICTIONARY.

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి.

గ్లెజు కాగితము—665 పేజీలు

సుమారు 17000

ఇంగ్లీషు పదములకు సులభమగు

తెలుగు అర్థములు—బాలబాలిక

లకు మిక్కిలి యుపయోగకరము.

చక్కని క్యాలికోబైండు.

వెల ప్రతి 1 కి రు **1-8-0**

అచ్చులో నున్నది!

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ వారి ప్రచురణము, రాజమండ్రి.

మంచి గ్లెజుకాగితము ! సొగసైన క్యాలికోబైండు !! పుస్తకములో వస్తుగుణప్రబోధముగల పేజీలు 1000 పైగా నుండును. వెల ప్రతి 1 కి **5-0-0**

ఇది సమస్తద్రవ్యగుణములను అసందిగ్ధముగ తెలియజేయు అపూర్వగ్రంథరాజము. ఆంధ్రవైద్యలోకమునకు, వైద్యేతరులకును మిక్కిలి యుపయోగకర మగునట్టుల బ్రహ్మశ్రీ ఆయుర్వేదభూషణ భిషగ్వర పండిత పీటూరి వాసుదేవ శాస్త్రి, ఏ. యం. ఏ. సి. గారిచే వ్రాయబడినది. ఇందు సందిగ్ధద్రవ్యములన్నియు నిర్ధారణచేయబడి ప్రచురింపబడినవి. నూతనపరిశోధితద్రవ్యములు చేర్చబడినవి. వస్తువునందలి రసవీర్యవిపాకప్రభావములను గుణములను విడదీసి వస్తుప్రాధాన్యము నిరూపింపబడినది.

కుంకుమపూవు :— కాశ్మీరజ - కుంకుమ — **Corcus–Salivus. Eng. Saffron.**

స్వరూపము

ఇది కాశ్మీర దేశమునందును, హీరా దేశమునందును పుట్టు సుగంధద్రవ్యము. దీని కేసరము లెఱ్ఱగను, కొంచెము తెల్లగను యుండును. రంగు వేయబడిన కృత్రిమ కుంకుమపువ్వు బజారులో గలదు. కుంకుమపువ్వు చేతిలో నలిపిన రంగంటుకొనక యుండినచో నది, అసలైనదని తెలియవలెను. నీటిలో వేసిన నీరు యెఱ్ఱబడక యుండిననది శ్రేష్ఠమైనది. అసలైన కుంకుమపూవు కొంచెము చమురుగలిగి యుండును.

గుణములు

ఇది కారము, చేదు, రుచులు గలది. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. లఘుగుణము. వాతకఫములు హరించును. దగ్గులు కట్టును. విషదోషములు శమించును. కంఠరోగములు, తలనొప్పులు పోవును. వీర్యవృద్ధియు ధాతుపుష్టియును గలిగించును. ముక్కు, చెవి, కన్ను, నోరు, శిరస్సు మొదలగు నూర్ధ్వజత్రుగత రోగములను శమింపజేయును.

ప్రయోగము

అశ్మరీ-కృచ్ఛ్రములకు :— కుంకుమపూవు ద్రాక్ష రసముతో కలిపి త్రాగిన సర్వ కృచ్ఛ్రములు, అశ్మరులు శమించును. (చి. 26 అ. చరకము.)

మూత్రరోధజ-ఉదావర్తమునకు:—కుంకుమపూవు కషాయమును లోనికి త్రాగిన ఉదావర్తము తగ్గును.

మూత్రాఘాతమునకు :—కుంకుమపూవు మెత్తగా నూరి నీటిలో కలిపి దానిలో తేనవేసి రాత్రి నిలవయుంచి ప్రాతఃకాలమున త్రాగిన మూత్రకృచ్ఛ్రములు తప్పక శమించును. (59 అ. సుశ్రుతము)

శిరోరోగములకు :—కుంకుమపూవును పంచదారయును గలిపి ఆవునేతితో వేచి నస్యము చేయించి యుపయోగించిన కనుబొమలమధ్యను, కణతలయందును, నేత్రములయందును, చెవులయందును, సూర్యావర్తకమను శూలలయు నశించును. (చక్రదత్త)

బొల్లికి :—రేలవేరు నీటిలో నఱగదీసి ఆగంధములో కుంకుమపూవు కలిపి బొల్లికి రాసిన బొల్లులు తగ్గును. ముఖముపై మొటిమలుకూడ తగ్గును.

ప్రసవస్త్రీ మైలరక్తశోధనకు :—రెండు చిన్నముల కుంకుమపూవును 6 మిరియములును కలిపి నీళ్లలో నూరి ప్రసవస్త్రీ కిచ్చిన గర్భశోధన మొనరించి మైలరక్తమును వెడలించును. జ్వరమును కూడ రాకుండ కాపాడును.

నేత్రరోగములకు :— ఇంపుబగింప గంధములో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టును పట్టువేసిన కంటివ్యాధులు తగ్గును. మరియు నిమ్మపండ్ల రసములో కరక్కాయ అరగదీసి దానిలో కుంకుమపూవు కలిపి కంటిచుట్టు పట్టువేసిన నేత్రరోగములు తగ్గును.

Reg. N. M. 3048

రాజమహేంద్రవరము: శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్‌నందు ముద్రితమై శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే ప్రకటింపబడినది. [illegible]